

Sociologija genija - Vincent van Gogh

Pernek, Matej

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:120263>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Matej Pernek

**SOCIOLOGIJA GENIJA:
VINCENT VAN GOGH**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Markešić

Zagreb, 2018.

Sadržaj:

1. Uvod	4
2. Norbert Elias i sociologija genija	4
3. Djetinjstvo i rana mladost Vincenta van Gogha.....	6
4. Korak u samostalni život i prva ljubav: London	6
5. Školovanje: Amsterdam	8
6. Služenje Bogu: Belgija.....	9
6.1. Sociološka analiza vremena i prostora u kojem Vincent van Gogh otkriva svoj slikarski poziv: Borinage.....	10
6.2. Prva slikarska ostvarenja Vincenta van Gogha: napuštanje Borinagea.....	12
7. Theo van Goghm: brat, prijatelj i mecena.....	13
8. Reakcija obiteljske zajednice na životni stil Vincenta van Gogha: Etten	14
9. Prvi korak u slikarskoj karijeri: odlazak u Haag i susret sa učiteljem Antonom Mauveom	16
9.1. Susret sa modelom i životnom suputnicom <i>Sien</i>	17
9.2. Pronalaženje odgovarajuće slikarske tehnike	17
10. Reakcija šireg društva na kontroverzan način života Vincenta van Gogha	18
11. Slikarstvo postaje smisao Vincentovog života: Nuenen	20
12. Život u glavnom gradu europske umjetnosti: Pariz	24
12.1. Prihvatanje impresionističke tehnike slikanja.....	26
13. Potraga za osunčanim krajolicima: Arles.....	29
13.1. Useljenje u ' <i>Žutu kuću</i> '	32

13.2. Dolazak Paula Gauguina u Arles	34
13.3. Vincent van Gogh po prvi put doživljava živčani slom	34
14. Odsječen od ostatka svijeta: Saint – Rémi	37
15. Posljednja šansa za ozdravljenje: Auvers	40
16. Samoubojstvo slikarskog genija.....	41
17. Značaj Vincenta van Gogha u suvremenom društvu	41
18. Zaključak.....	42
19. Popis korištene literature:.....	44

1. Uvod

Sociologija genija jest projekt kojeg je stvorio i tek dijelom započeo razvijati njemački sociolog Norbert Elias (1897. – 1990.). Inspiraciju za naziv ovog, nikad etabliranog i nekonvencionalnog područja sociologije, Elias je dobio kada je radio na sociološkoj analizi života velikog baroknog skladatelja Wolfganga Amadeusa Mozarta. Međutim, sociologiju genija bilo bi pogrešno svrstati u područje sociologije kulture ili sociologije umjetnosti. Ovo područje progovara o *geniju*, individualnom pojedincu koji svojim društvenim radom ili utjecajem doprinosi stvaranju društvenog kapitala u bilo kojem području djelovanja. *Genij*, kako je shvaćen u ovom radu, jest osoba koja je ostavila permanentan trag u povijesti civilizacije te je kao takav poznat i priznat bez obzira na globalne struje i kretanja.

Kako Norbert Elias nije stigao razraditi metode i tehnike istraživanja genija, ovaj rad ima dva cilja: prvo, oživjeti Eliasovu sociologiju genija te ju predstaviti kroz ličnost Vincenta van Gogha i drugo, uhvatiti se u koštac sa izazovima stvaranja tehnika i metoda za znanstveno izučavanje *genija*. Rad se temelji na proučavanju primarnih i sekundarnih izvora o životu i djelu Vincenta van Gogha te društva u kojem je živio i zajednica u kojima se kretao kako bi se iz društvenih okolnosti moglo zaključiti o elementima njegove *genijalnosti*. Riječ je o teorijskom pristupu mikrosociološkoj temi, kojim se na fenomenološki način opisuje sama esencija života jedne individue u društvu. Kao tehnika istraživanja sociologije genija, u ovom radu predlaže se korištenje narativne, odnosno biografske analize kojom se dubinski opisuje odnos društva spram genija i reakcije genija na društvo.

2. Norbert Elias i sociologija genija

Norbert Elias, njemački sociolog židovskog porijekla, rođen je u gradu Breslau, današnjem poljskom gradu Wrocław, 22. lipnja 1897. godine, kao jedini sin trgovaca tekstilom Hermanna i Sophie Elias. U istome gradu, na uglednom Johannesgymnasiumu dobio je vrhunsko srednjoškolsko obrazovanje; posebice po pitanju jezika i književnosti te klasične znanosti i matematike. Po završetku srednje škole, 1916. godine, služio je vojnu dužnost za njemačke snage u Prvom svjetskom ratu, a bio je smješten uglavnom na zapadnom frontu. Nakon što je demobiliziran započinje studij medicine, psihologije i filozofije na Sveučilištu u rodnome mu Breslau. Sa studijem medicine došao je do faze kliničkog usavršavanja, ali se 1924. godine odlučio preseliti u Heilderberg, gdje je doktorirao filozofiju, koja ga je ipak više zanimala (Mennell, 2011). Godine 1930. seli se u Frankfurt gdje postaje asistent Karla Mannheima na Institutu za društvena istraživanja. Po dolasku nacista na vlast

Institut je zatvoren, a Elias, nepodoban zbog svojih židovskih korijena, bio je prisiljen emigrirati u Pariz, a ubrzo potom i u Veliku Britaniju gdje se zapošljava na London School of Economics. Početkom nacističke agresije na Englesku, Elias je bio interniran u logoru Isle of Man. Nakon osam mjeseci pušten je na slobodu i odlazi u Cambridge gdje drži javna predavanja. Poslije rata postaje nastavnik na Sveučilištu u Leicesteru gdje osniva odjel za sociologiju i ostaje na njemu predavati sve do umirovljenja 1962. godine. Nakon umirovljenja odlazi u Amsterdam, gdje je živio sve do svoje smrti 1. kolovoza 1990. godine (Čaldarević, 2005; Elias, 2007).

Elias je najpoznatiji po svom konceptu socijalnih figuracija i mreža koje predstavljaju niz socijalnih funkcija pri čemu se negira značaj individualnih aktera. U duhu figuracijske sociologije napisao je svoje kapitalno djelo *O procesu civilizacije* (Über den Prozess der Zivilisation, 1939), u kojem analizira proces izgradnje društva i oblikovanja individualnoga ponašanja u Europi od razdoblja renesanse do Francuske revolucije. Valja navesti ostala značajnija Eliasova djela: *Utemeljitelji i ostali* (The Established and the Others, 1965), *Što je sociologija?* (Was ist Soziologie?, 1970), *Angažman i udaljavanje* (Engagement und Distanzierung, 1983), *O vremenu* (Über die Zeit, 1984), *Društvo pojedinaca* (Gesellschaft der Individuen, 1987). Posljednja knjiga koju je Elias pisao, a nije završio, jest *Mozart – sociologija jednog genija* (1990) u kojoj oslikava društvene i psihološke okolnosti pod kojima nastaje fenomen Wolfganga Amadeusa Mozarta (Bilić – Meštrić, 2008). Knjiga je, na neki način, suprotnost njegovoj figuracijskoj sociologiji; ona nastoji potencirati značaj pojedinca za stvaranje društva.

Sociologija genija područje je sociologije koje je neposredno prije svoje smrti idejno stvorio Norbert Elias. Ipak, on je tek otvorio prostor za stvaranje ove iznimno izazovne i nadasve zanimljive nove grane suvremene sociološke teorije. Već na samom početku knjige o Mozartu, Elias iznosi svoje shvaćanje genija navodeći sljedeće: „U tom smislu odabrao sam i naoko paradoksalan naslov 'sociologija jednog genija'. Moj cilj, dakle, nije da destruiram ili reduciram genij, već da njegovu ljudsku situaciju učinim razumljivom“ (Elias, 2007). Osnovni cilj sociologije genija jest objasniti socijalne okvire, složene i dinamičke socijalne prilike i kontekst u kojem je živio i stvarao genij, kakav je za Eliasa bio Mozart. U ovom radu na isti je način predstavljen nesumnjivi slikarski i umjetnički genij Vincenta van Gogha. Ovaj je rad, dakle, pokušaj da se oživi, nastavi i razradi Eliasova zamisao o sociologiji genija, odnosno, individua kojima civilizacija duguje iskazati izuzetnu zahvalnost za njihovu kolektivnu društvenu ostavštinu.

Kad se govori o geniju Vincenta van Gogha, upotrebljava se mikrosociološko očište, kojem će se dubinski prodrijeti u individualnu osobnost tog velikog slikara kroz analizu njegove okoline; obitelji, prijatelja i kolega, ljubavnica te na koncu i čitavog europskog društva druge polovice 19. stoljeća. Ova sociološka analiza i ogledi o Vincentu van Goghu objašnjavaju tragičnu situaciju njegovog života; stvaralaštvo potaknuto tom tragičnošću; lutanja Europom i traganje za svrhom vlastitog postojanja; gubitak perspektive u egzistencijalnom smislu; nerazumijevanje od strane obitelji i šire društvene okoline; te na koncu gubitak razuma i smrt koju, jednim dijelom, možemo smatrati i društvenom krivicom.

3. Djetinjstvo i rana mladost Vincenta van Gogha

Vincent van Gogh rođen je 30. ožujka 1853. godine, u selu Brabant nedaleko nizozemskog gradića Zundertu. Vincent nije bio prvo dijete protestantskog svećenika Theodorusa van Gogha i Anne Cornелиe Carpentus. Naime, točno godinu dana prije Vincentovog rođenja, Anna je na svijet donijela mrtvorodenče. Srećom, drugi Annin porod prošao je glatko, a nakon Vincenta uslijedile su još tri djevojčice i dva dječaka: Anna, Theo, Wil, Leis i Cor (Van Gogh Museum Amsterdam, 2018).

U dobi od jedanaest godina, Vincent prelazi iz seoske škole u Zundertu u internat u gradu Zevenbergenu, gdje je završio osnovnoškolsko obrazovanje. To je razdoblje za mladog Vincenta bilo izrazito nesretno. Izvori tvrde da je već u tom razdoblju Vincent ponešto crtao, ali još uvijek nije bilo nikakvih specijalnih naznaka njegova umjetničkog talenta (Van Gogh Museum Amsterdam, 2018). Kada je imao trinaest godina, upisao je srednju školu u Tilurgu, gdje je pokazao visoku inteligenciju i zanimanje za jezike. Međutim, napustio je školovanje na drugoj godini (1867. ili 1868.) iz nepoznatih razloga. Od tada brigu za Vincenta preuzima njegova mnogobrojna i imućna obitelj, a Vincent se po prvi puta seli iz Nizozemske i to u Englesku kako bi našao zaposlenje i krenuo sa samostalnim radom.

4. Korak u samostalni život i prva ljubav: London

Prvu značajniju fazu samostalnog života Vincenta van Gogha označio je njegov boravak u Londonu gdje je bio namješten u kući Sarah-Ursule Loyer, udovice provansalskog kapelana i vlasnice dječjeg vrtića. Vincent, po prirodi tmurne, resignirane i asocijalne naravi, kao stanar te kuće osjećao se potpuno sretno i ispunjeno što se odražavalo na sve sfere njegovog života, naročito na njegovo zaposlenje u londonskom sjedištu Goupila i kompanije, kod poznatog trgovca umjetninama i izdavača bakroreza (Stone, 1985).

Kao trgovac ostvarivao je izvanredan učinak te mu je predviđana svijetla i uspješna budućnost, naročito kada se znalo da je obitelj van Gogh izuzetno poznata i uspješna na tadašnjem europskom kontinentu. Tako je jedan od njegovih stričeva i imenjaka Vincent van Gogh bio vlasnik polovice svih Goupilovih galerija u Amsterdamu, Haagu, Bruxellesu, Berlinu i Parizu, dok je drugi stric, Hendrik van Gogh, posjedovao poznate trgovine umjetninama u Bruxellesu i Amsterdamu (Stone, 1985). I preostali njegovi stričevi bili su izuzetno poznate i uspješne ličnosti, kako na profesionalnom tako i na društvenom polju. Može se reći kako od šestero braće jedino Vincentov otac, Theodorus van Gogh, nije postao „nacionalna veličina“, isključivo zato što ga je karijera odvela u potpuno drugom smjeru. Svoj život posvetio je svećeničkom zvanju koje je konstantno bilo ispunjeno određenom dozom frustracije i nezadovoljstva isključivo zato što je stagnirao u nizozemskom seocetu Zundertu, umjesto da napreduje do služenja Bogu u velebnim crkvama Amsterdama i Haaga (Stone, 1985). Biti članom jedne tako velike, uspješne i općepoznate obitelji unutar krugova u kojima se Vincent kretao, ali i šire, samo po sebi nametalo je zaključak kako je njegova budućnost osigurana, naročito u financijskom smislu.

Uzimajući u obzir sve navedene činjenice koje potkrijepljuju takav stav Vincentovog okruženja nije teško shvatiti otkuda tamošnji manjak interesa da se dublje prodre u samu ličnost Vincenta van Gogha. Njegovi primarni motivi i interesi nikada nisu bili u skladu s materijalnim dobrima bilo kakve vrste, već je uvijek dopuštao da ga kroz život vode najdublji osjećaji i porivi. Tako je razdoblje njegovog života u Londonu ponajviše obilježeno njegovom ljubavlju spram Eugenie, kćeri Sarah-Ursule Loyer (Stone, 1985). Bila je to njegova prva istinska ljubav koja je, na njegovu žalost, ostala neuzvraćena. Razlog je bio taj što je Vincent, unatoč mnogih mjeseci prebivanja u kući Loyerovih, tek nakon očitovanja svojih osjećaja Eugenie saznao da je ona zaručena za drugog muškarca. Taj prijelomni trenutak odrazio se na njega tako što je izgubio volju za bilo kakvu interakciju s ljudima oko sebe i za posao kojim se dotad tako uspješno bavio. Do toga trenutka svijet i ljude oko sebe promatrao je kroz prizmu zaljubljenog čovjeka naivno uvjerenog u svoju budućnost koju će osvjetljavati isključivo brak s Eugenie, dok će sve ostalo, uključujući i slavu i imetak svojih stričeva, predstavljati dobrodošle dodatke njegovom ispunjenom životu. Sastanak s Eugenie i njen negativan odgovor pretvorili su kulu Vincentovih želja u ruševine iz kojih se više neće moći graditi.

Nepriistrani promatrač ustanovit će kako je to možda bio presudni trenutak u životu Vincenta van Gogha jer teško je ne zapitati se bi li on promijenio profesiju trgovca u galeriji

Goupila i kompanije, bi li on imao želju i potrebu da *istraži i upozna* samoga sebe, tj. da shvati koji je njegov *životni poziv*, i pogotovo, bi li on postao jedan od najvećih umjetničkih genija svih vremena. Teško je staviti se u tuđu kožu jer Vincentu ta životna etapa zasigurno nije bila laka, ali današnji promatrači, a napose ljubitelji umjetnosti, te lika i djela Vincenta van Gogha, vrlo vjerojatno osjećaju određenu dozu zahvalnosti spram Eugenie Loyer koja je bila začetnik Vincentove preobrazbe u jednog od najvećih velikana svjetske umjetnosti.

5. Školovanje: Amsterdam

Istovremeno, Vincenta više ništa nije držalo u Londonu tako da je napustio Englesku u koju se nikad više nije vraćao. Njegovo sljedeće značajnije odredište bio je Amsterdam. Tamo ga je raširenih ruku dočekaio utjecajni i uvaženi viceadmiral Johannes van Gogh, jedan od petorice Vincentovih stričeva (Stone, 1985). Razlog Vincentovog dolaska u Amsterdam ležao je u utjecaju njegovog oca koji je, poput i svojeg oca, svoj život posvetio služanju Bogu i koji je uvijek težio tome da i njegov sin nastavi tradiciju. Vincentov neslavni odlazak iz Londona i nesigurnost u vlastiti životni poziv određenim dijelom poslužili su Theodorusu van Goghu da svome sinu nametne vlastite želje sto je dovelo do Vincentovog preseljenja u Amsterdam gdje je bilo dogovoreno da prima najbolju moguću naobrazbu.

U kući Johannes van Gogha, gdje se nastanio, često ga je posjećivao tetak Johannes Paulus Stricker, poznati i cijenjeni amsterdamski svećenik (Stone, 1985). Zahvaljujući poznanstvima i vezama svog tetka, Vincent je u svrhu educiranja dobio najbolje moguće mentore koje je Amsterdam mogao pružiti. Ipak, posebno valja istaknuti Mauritsa Benjamina Mendesa da Costu (Stone, 1985), jednog od najboljih učitelja klasičnih jezika, koji je nakon održavanja nastave iz grčkog i latinskog jezika često provodio vrijeme u šetnji s Vincentom i na taj način pružajući mu i onu, životno važniju, naobrazbu. Potrebno je shvatiti da je Vincent u to vrijeme bio izuzetno krhke naravi, nesiguran u sebe i bez i najmanje perspektive u svoju budućnost. Mendes da Costa naslućivao je kako pored sebe ima izgublenu osobu koja će, jednom kada pronađe sebe i svoje istinsko područje djelovanja, u tom području ostaviti i velik trag. Umjesto da s Vincentom pronalazi moguća rješenja na određene probleme, on je, vodeći se svojim životnim iskustvom i mudrošću, postavljao *prava* pitanja, a Vincent je bio taj koji je trebao zaviriti duboko u sebe i pronaći prave odgovore. Proći će još puno vremena prije nego Vincent otkrije da je slikarstvo ono čemu želi posvetiti cijeli život, ali i puno prije toga bio je istinski ljubitelj i poznavao slikarskih majstora poput Rembrandta, Marisa, Bosbooma, Turnera i drugih.

Uza sve to, Vincent je oduvijek volio proučavati raznorazna književna djela te je bilo vidljivo kako ima izrazite sklonosti spram umjetnosti, a to će se s vremenom samo intenzivirati. Druženje i razgovori s Mendesom da Costom pomogli su mu da malo bolje spozna sebe samogate da shvati kako ne želi propovijedati u velebnim crkvama Amsterdama i drugih velegradova i pružati Riječ Božju dobrostojećim ljudima koji nisu iskusili pravo značenje izraza *patnja*.

Jedna od njihovih mnogobrojnih šetnji vodila je do amsterdamskog predgrađa koje se razlikovalo, i to u negativnom smislu, od same unutrašnjosti koja je bila ne tako daleko. To iskustvo jednim dijelom svakako je definiralo Vincenta koji je, imajući osobni uvid u neimaštinu koja je tamo vladala, u bolesti koje se zbog manjka sredstava nisu mogle liječiti i u težak rad koji je donosio jedva dovoljno sredstava da bi se obitelji mogle prehraniti, sve do svoje smrti u fokus svojih djelatnosti stavljao isključivo *obične ljude* koji su iskusili sve napore i poteškoće koje život može donijeti. Tome možda najzornije svjedoči ulomak iz biografije Vincenta van Gogha, autora Irvinga Stonea (1985) u kojem Vincent navodi kako je „*ono što je oduvijek želio raditi jest to da praktično služi Bogu, a ne da crta trokute i kružnice; [...] kako nikada nije želio veliku crkvu da u njoj drži uglađene propovijedi; [...] kako on, Vincent van Gogh, pripada poniženima i napaćenima.*“

6. Služenje Bogu: Belgija

Njegovo sljedeće odredište bio je Bruxelles gdje se nalazila novootvorena škola osnovana od strane belgijskog Odbora za evangelizam (Stone, 1985). Svrha te škole bila je iz mladih i neiskusnih ljudi stvoriti dobre govornike koji će biti kompetentni širiti Riječ Božju u bilo kojoj prilici i u bilo kojoj situaciji. Vincent je tijekom mnogih noći pisao svoje govore koji su odražavali svu njegovu dubinu i vjeru, ali problem je bio taj što su učitelji te škole zahtijevali da se propovijedanje usavršava bez ikakve pomoći, pa tako i bez gledanja na papir. Vincent, po prirodi povučene i osjetljive naravi, nikako se nije snalazio u situacijama koje su zahtijevale spontani govor iz srca u tako formalnom okruženju. Rezultat je bio nezadovoljstvo tamošnjih učitelja i nemogućnost daljnjeg školovanja pošto nije zadovoljio propisane uvjete.

6.1. Sociološka analiza vremena i prostora u kojem Vincent van Gogh otkriva svoj slikarski poziv: Borinage

Novu priliku za propovijedanjem našao je u Borinageu, rudarskom mjestu u južnoj Belgiji, a pružena mu je zahvaljujući prečasnom Pietersenu, jedinom iz evangelističke škole koji je vjerovao u Vincenta i koji je uvidio da iza toga povučenog i nespretnog mladića postoji sirova strast i snaga koje bi, u kombinaciji s propovijedanjem, itekako pomogli siromašnim i napaćenim stanovnicima toga kraja. Tako u biografiji Irvinga Stonea (1985) možemo naići na njihov razgovor u kojem Pietersen govori Vincentu kako je „*Borinage rudarska oblas; [...] da u tom kraju gotovo svi žitelji idu u rudare; [...] da rade uz tisuću neprekidnih opasnosti, a plaća im je jedva dovoljna da održe dušu u tijelu; [...] da su njihovi domovi polusrušene kolibe, u kojima žene i djeca provode najveći dio godine dršćući od zime, groznice i gladi*“. To je bio onaj uzorak ljudi s kojim se Vincent oduvijek poistovjećivao i prema kojem je gajio najviše divljenja stoga se nimalo nije dvoumio, već je krenuo prema jugu Belgije u nadi da će tamošnjim stanovnicima donijeti radost i utjehu. Već pri prvom pogledu na Borinage, Vincentu je bilo jasno kako se radi o mjestu na kojem se ne bi smjelo živjeti.

Krajolik je bio ispunjen ogromnim crnim brdima koja su se zapravo sastojala od *terrila*; otpadaka pri vađenju ugljenu. Vegetacije praktički da i nije bilo, dok su ljudi bili rijetka pojava; tako se barem na prvi pogled doimalo. Ljudi je itekako bilo, ali većina stanovništa nalazila se duboko pod zemljom, u mnogobojnim hodnicima i tunelima, radeći trinaest sati dnevno, na dubinama do čak 700 metara. Stopa smrtnosti bila je izrazito visoka, a umiralo se ili od čestih nesreća u rudarskim oknima ili nakon mnogih godina udisanja štetnih plinova i ugljene prašine, bolesti, gladi i zime. U rudnicima se radilo praktički do smrti, a najmlađi radnici bili su i muška i ženska djeca s tek navršenih osam godina. Kompanija Charbonnages Belgique u vlasništvu je imala sedam rudnika, a rudnik Marcasse, onaj u kojem je radilo najviše rudara iz Borinagea; bio je daleko najstariji i najopasniji u Borinageu i čitavoj okolini (Stone, 1985).

Netrpeljivost rudara prema kompaniji Charbonnages Belgique svakim danom bivala je sve jača, ali njihov pasivni otpor nije polučio nikakav uspjeh. Čak je i Vincent osobno pokušao rudarima osigurati bolje uvjete, ali nakon sastanka s upraviteljem kompanije došao je do frustrirajućeg zaključka kako uvjeti jedino mogu ići nadalje. Stvar je bila u tome da su belgijski rudnici, u ono vrijeme, bili među najsiromašnijim rudnicima na svijetu. Vađenje ugljena iz njih bilo je toliko zahtjevno i dugotrajno da je bilo praktički nemoguće ostvariti ikakvu dobit na nemilosrdnom tržištu. Ne samo da nije bilo moguće osigurati bolje uvjete

rudarima, već je bilo upitno hoće li rudnik nastaviti s radom ili će propasti, a sve zbog činjenice da su proizvodni troškovi u Marcasseu daleko viši nego u bilo kojem europskom rudniku, dok ugljen moraju prodavati po istoj cijeni kao i oni rudnici, tj. kompanije koji proizvode uz najniže troškove. Sve to podnosili su za jedva dovoljno novaca koliko im je bilo potrebno da ne umru od gladi.

Sve navedeno bio je razlog Pietersenova nastojanja da poveže Vincentovu želju za propovijedanjem sa stanovnicima Borinagea. Vincent je bio smješten u kući Jeana-Baptista Denisa, tamošnjeg pekara koji je, zahvaljujući svojoj profesiji, bio vlasnik jedine kuće od opeke u tom kraju (Stone, 1985). Stanovnici Borinagea bili su nepovjerljivi prema svakome tko dolazi iz vanjskog svijeta stoga se Vincent nakon nekog vremena odlučio iseliti iz kuće Denisovih i unajmiti najbijeđniju kolibu za stanovanje koju je mogao naći. Uz to, ugljena prašina s kojom je često dolazio u susret s vremenom je njegovu kožu prekrila tamnim naslagama koje Vincent nije želio skidati sa sebe jer jedino takvog su ga mogli prihvatiti kao jednog od svojih.

Stanovnici Borinagea možda su radili poput robova i živjeli u najvećoj zamislivoj bijedi, ali uvijek su ostajali vjerni svome ponosu i identitetu te su u svome siromaštvu ostali dostojanstveni. Osim činjenice da se uselio u najbijeđniju nastambu u mjestu kako bi živio u istim uvjetima kao i stanovnici Borinagea i da je više-manje odbacio higijenu iz svakodnevnice rutine kako bi im fizički nalikovao, Vincent je želio iz prve ruke uvjeriti se u kakvim uvjetima rudari rade stotinama metara pod zemljom. Već samo spuštanje u rudarska okna Vincentu je predstavljalo ogroman stres i strah jer je dizalica u svakom pogledu davala dojam da bi svakog trenutka mogla otkazati poslušnost. U nju se odrasla osoba mogla smjestiti jedino u čučućem položaju prilikom čega je ruke morala držati ispruženima ispred sebe jer bilo kakav drugi položaj rezultirao bi prisilnom amputacijom ruku. Sa svakim novim metrom koji bi dizalica prošla, uvjeti su bili sve gori. Naposljetku, Vincent je u pratnji Jacquesa Verneya (Stone, 1985), nadglednika rudnika, stigao do dubine od 700 metara gdje mu je svaki osjet bio nadražen do granica izdržljivosti. Tamo je proveo nekoliko sati tijekom kojih je shvatio da ne bi mogao izdržati ni trenutka dulje sa čime je poštovanje prema stanovnicima Borinagea dodatno poraslo, ali dodatno je porasla i njegova želja da im kroz Riječ Božju što više pomogne.

Jednom kada je stekao njihovo povjerenje, Vincent je konačno mogao krenuti sa svojim propovijedima. Rudare nije spriječavao 13-satni rad pod zemljom i u najvećim

vrućinama da nakon radnog dana prisustvuju Vincentovim propovijedima. U početnom periodu njegove propovijedi postizale su željeni učinak; u njihovoj svakodnevnici i dalje se ništa nije mijenjalo nabolje, ali Vincentove riječi pružale su im utjehu i nadu da je sve ono kroz što prolaze samo prolazni dio većeg Božjeg plana. Kako je vrijeme prolazilo tako je i Vincent sve više zapadao u neku vrstu letargičnosti. Podijelio je svu odjeću i obuću onima kojima je to bilo najpotrebnije, skupljao *terril* za one obitelji kojima je grijanje bilo najneophodnije, pomagao raznim kućanstvima na sve moguće načine i pritom zanemarivao sebe. Brat Theo van Gogh svaki mjesec poslao bi mu određenu svotu novaca koje bi se on odricao za dobrobit drugih.

Naposljetku, Vincent je došao do stadija u kojem se prehanjivao jednako malo i nekvalitetno kao i ostali stanovnici Borinagea prolazeći kroz dane i fizički i psihički iscrpljen. Sve je kulminiralo u vrijeme zimskih mjeseci kada je hladnoća bila toliko jaka da ljudi nisu bili u stanju izići iz svojih kuća da bi se opskrbili materijalom za grijanje, a i oni rijetki koji bi to bili u stanju nikada pouzdano znali hoće li se svojim kućama vratiti s ikakvom količinom terila. S drastičnim padom temperature bilo je sve više i više onih oboljelih od groznice, izgladnjelih i u nemogućnosti da se ugriju na bilo kakav način. Zime u Borinageu drastično su povećavale stopu smrtnosti, a taj broj simultano su povećavali mnogobrojni nesretni slučajevi unutar samih rudnika u kojima bi stradavali svi, i odrasli i djeca. Biti dijelom takvog okruženja nagnalo je Vincenta da preispita ono što propovijeda i svoju vjeru u Onoga u čije ime propovijeda. Osjećaji bespomoćnosti i frustracije izbrisali su ljubav i želju za popovijedanjem i preostale svoje dane u Borinageu Vincent je provodio sam sa sobom, ne brinući se o sebi i u *prešutnom dogovoru* sa stanovnicima Borinagea kojim je obostrano prihvaćeno da je njegova uloga propovijednika jednom zauvijek završena.

6.2. Prva slikarska ostvarenja Vincenta van Gogha: napuštanje Borinagea

Besciljni i isprazni dani koji su nastupili doveli su do najznačajnije prekretnice u životu Vincenta van Gogha. Sve je započelo jednog dana kada je Vincent, potaknut nepoznatim unutanjim porivom, odlučio uzeti papir i komadić ugljena i skicirati rudare koji su cirkulirali po Borinageu. U dvadeset i osmoj godini života bio je to prvi put da je Vincent van Gogh otkrio svoju najveću strast koja će obilježiti i odrediti njegov život do samog kraja. Već su prvi dani njegovih skiciranja pokazali da će glavni fokus njegovim budućim radovima biti identičan onome koji je bio aktualan i u prijašnjim fazama njegovog života. U centru njegove djelatnosti bili su obični, radni ljudi, navikli na neimaštinu i rad, bol i patnju, likovi kojima su nepovoljne životne okolnosti davale prirodnu i produhovljenu ljepotu. Svako jutro probudio

bi se prije tri sata kako bi mogao dočekati rudare koji su hitali na posao i skicirati ih za to kratko vrijeme. Zatim bi te iste skice precrtavao kako bi kroz praksu stekao dodatnu vještinu.

Paralelno s tim, naručivao bi razne slike i reprodukcije od brata Thea, trgovca slikama, te isto tako od Tersteega iz galerije Goupila u Haagu te bi precrtavao ono što su drugi umjetnici naslikali. Iako i dalje praktički nije vodio brigu i prehrani niti o odmoru, Vincent se osjećao snažnije i poletnije nego ikada prije, a razlog je bio taj što je konačno i sa sigurnošću znao da je otkrio svoj *poziv* kojeg nikada nikakve prilike, tj. neprilike neće izbrisati. Unatoč intenzivnim vježbama i proučavanjima vlastitih i tuđih djela, znao je da mu treba povratna informacija nekoga tko se također bavi slikanjem. Tako ga je put odveo natrag u Bruxelles gdje je otišao u posjet prečasnom Pietersenu koji je u slobodno vrijeme također slikao, što je u to vrijeme među svećenicima bila rijetkost. Može se reći kako je on imao čast da bude prvi (ako ne ubrajamo stanovnike Borinagea, tj. Vincentove prve modele) koji je svjedočio začecima Vincentovog slikarskog stvaranja. Pietersen je iza Vincentovog amaterizma vidio neobjašnjiv, ali očigledan talent koji je Vincenta ispunio dodatnom motivacijom i voljom te se zaputio natrag u Borinage gdje je nastavio svoju slikarsku naobrazbu. Praktički cijele dane bavio se crtanjem i skiciranjem i nije pronalazio vremena da se brine o sebi.

7. Theo van Gogh: brat, prijatelj i mecena

Rezultat toga bio je iznenađan posjet njegovog brata Thea koji jedva da je u liku mršavog i fizički iscrpljenog Vincenta uspijevaio prepoznati svoga voljenog brata. Theo van Gogh ponovno je dokazao da je ono što je bio cijelo vrijeme u životu svoga brata; njegov najveći oslonac. Vincent van Gogh i Theo van Gogh u mnogočemu bili su čista suprotnost. Dok je Vincent živio u bijedi, provodeći dane crtajući i ne osiguravajući si nikakve prihode, što je u obiteljskim krugovima ostavljalo snažan negativan utisak, Theo van Gogh u to vrijeme bio je poznati i iznimno uspješan trgovac umjetninama u Parizu koji je prihvatio i primijenjivao sva društvena pravila odijevanja, ponašanja i konverzacije. Ipak, bratska ljubav između Vincenta i Thea bila je jača od svega te je Theo ostavio sve svoje obveze i poslove u Parizu i zaputio se na jug Belgije kako bi osovio svog brata na noge i postavio ga na pravi put. Nakon što mu je Vincent ispričao sve o *otkrivanju* slikarstva kao životnog poziva i nakon što mu je pokazao sve skice i reprodukcije na kojima je radio, Theo van Gogh bio je sretan što mu je brat konačno pronašao sreću koja se može realizirati jedino kada čovjek *pronađe sebe* u poslu kojim se želi baviti. Nakon nekog vremena provedenog zajedno Theo se zaputio natrag

u Pariz iz kojega više nije smio izbivati, dok se Vincent zaputio u Etten gdje se njegova obitelj 1875. godine preselila iz Zunderta.

8. Reakcija obiteljske zajednice na životni stil Vincenta van Gogha: Etten

Skoro dvije godine, koliko je Vincent proveo u Borinageu, ostavile su vidljivog traga na Vincentu. Doček koji je dobio kada se nakon toliko vremena vratio u roditeljsku kuću bio je raznolik. Majka nije odobravala Vincentov način života čisto iz razloga što je vidjela da fizički propada i da ne vodi nikakvu brigu o svome zdavljje, dok je Vincentov otac, svećenik koji je na sve gledao u kontekstu crno-bijelo, dobro-zlo, smatrao kako mu sin vodi grešan način život, potpuno suprotan od načina na koji bi svojim životom trebao rukovoditi sin jednog svećenika, ali i nećak općepoznatih stričeva. Odgovor Anne Cornелиe bio je tipičan odgovor majke koja voli svoga sina i brine o njemu; svakodnevno mu je kuhala kako bi povratio zdravlje i kile narušene životom u Borinageu, te mu je pružala podršku na način da je prihvaćala Vincentove želje i porive dokle god u njima nema samodestrukcije bilo kojeg stupnja. S druge strane, Theodorus van Goghu laknulo je što je njegov sin napokon našao neku zanimaciju, kakva god da ona bila. Iako je smatrao da postoji puno toga vrijednijeg i boljeg čime se Vincent može baviti i tako biti na ponos čitavoj obitelji i porodici van Gogh, ponalazio je utjehu u tome što mu se sin *ne bavi* više besposličarenjem i propadanjem, fizičkim i psihičkim. Očeva percepcija Vincentovog boravka na jugu Belgije, a zatim i njegovog novootkrivenog životnog poziva, pokazivala je duboku i nepremostivu razliku između oca i sina.

Kako god bilo, Vincenta ništa nije moglo spriječiti da dane provodi crtajući i vježbajući kako bi stalno napredovao. U rijetkim trenucima kada bi se umorio od crtanja prihvatio bi se čitanja francuskih romana koji su u očima Theodorusa van Gogha bili leglo nemoralnih i neetičnih ideja koje kvare čovjeka. To je samo jedan od primjera koji pokazuju koliko je Vincent bio neshvaćen od strane vlastitog oca. Bilo bi naivno smatrati da je Vincent išta radio, a da mu na umu nije bilo slikanje. Primarni Vincentov motiv za čitanje francuskih knjiga bilo je bolje upoznavanje čovjeka, tj. dodatno educiranje o ljudskoj anatomiji: „ [...] *Ne mogu nacrtati tijelo ako ne znam sve o kostima, mišićima i žilama koje se u njemu nalaze, [...] a glavu ne mogu nacrtati ako ne znam što se događa u mozgu i u duši te osobe. [...] Da bi slikao život, oče, čovjek mora ne samo poznavati anatomiju nego mora znati i ono što ljudi osjećaju i što misle o svijetu u kome žive. [...] Slikar koji zna samo svoj zanat i ništa više pretvorit će se u vrlo površnog umjetnika*“ (Stone, 1985).

Iako se Vincent pomirio s nepromijenjivim stavom svoga oca, nastavio je sa svojim rad jednako marljivo i sa jednakom glađu kao i prije. Boravak u roditeljskoj kući povratio mu je snagu i zdravlje tako da je nesmetano i sa ispunjenošću dane provodio crtajući sijače, kopače, skicirajući svoju sestru u kući kada bi vrijeme van nje bilo prevruće, precrtavajući radove poznatih umjetnika; ukratko, prenoseći na papir sve što bi mu se svidjelo. Monotonija dana provedenih u Ettenu narušena je dolaskom Vincentove sestrične Cornelia Adriane Vos-Stricker koja se, nakon smrti svoga muža, skupa sa svojim sinčićem odlučila nastaniti na neko vrijeme u kući van Goghovih (Stone, 1985). Vincent i Cornelia odlučili su se posvetiti zajedničkom druženju kojeg u prošlosti nije bilo u učestaloj mjeri i na taj način nadoknaditi vrijeme tokom kojeg su jedno od drugog bili udaljeni stotinama kilometara. Smrt voljenog muža preobrazila je Corneliu u šutljivu, osjetljivu i produhovljenu ženu što je nagnalo Vincenta da joj pomogne koliko god je to u njegovoj moći. Corneliu i njenog osmogodišnjeg sina Jana svakodnevno je vodio u šetnje Ettenom i okolicom gdje bi postavio nogare i skicirao po čitave sate. Dani ispunjeni šetnjama su prolazili, a Vincent je svakim danom sve više uživao u društvu svoje sestrične i njenog sina te je prvi put, nakon dugo vremena, postao svjestan svoje usamljenosti koja je bila usađena u njega sve godine proživljene nakon odlaska iz Londona. Kako su dani prolazili, tako je prisustvo Cornelia Vincentovu ruku učinilo bržom, mekšom, profinjenijom, što se posljedično odrazilo na njegove radove koji su počeli nalikovati na radove čovjeka koji je znatno napredovao i u čijim se linijama vide pokreti samouvjerenog i sigurnog crtača. Vincent je bio svjestan Corneliine moći nad njim i njegovim radom i svakim danom sve je više žudio za njenim društvom.

Bio je to prvi put nakon Londona i Eugenie da se Vincent ponovno zaljubio. Novostvorena zaljubljenost i ovoga puta podigla je njegovu učinkovitost u onome čime se bavi te mu je život i postojanje općenito pretvorila u pravu pravcatu bajku. Kao i s Eugenie, i ovoga puta Vincent je naivno dolazio do zaključka kako Cornelia mora postati njegovom i da ona zasigurno gaji jednake osjećaje prema njemu kao i on prema njoj. Ta naivnost proizlazi iz njene negodojuće reakcije nakon što joj je Vincent iskazao osjećaje koje gaji prema njoj iz njenog odgovora, nakon što ju je upitao želi li biti njegova, koji je glasio: „*Ne, nikada, nikada*“ (Stone, 1985).

Bio je to još jedan snažan udarac koji je uzdrmao Vincenta, ali ovoga puta utjehu je pronalazio u crtanju, u svojoj strasti koja nikada ne može biti ugašena. Ipak, Vincent nikada nije bio čovjek koji lako odustaje pa je tako vjerovao kako može promijenit Corneliinu odluku. Nakon njenog povratka natrag u roditeljsku kuću u Amsterdamu, zbog manjka novaca

odlučio joj je slati pisma u kojima bi joj mogao detaljnije objasniti svoje osjećaje. Jedini učinak slanja tih pisama bilo je povratno pismo ujaka Strickera u kojem navodi svoje neodobrovanje Vincenta kao čovjeka koji vodi neprihvatljiv način života i, pogotovo, neodobrovanje Vincenta kao životnog partnera vlastite kćeri. Ni to nije pokolebalo Vincenta koji se, uz Theovu novčanu pomoć, zaputio u Amsterdam. Tamo ga je dočekao ujak Stricker osobno i više-manje ponovio sve što je stajalo u njegovom pismu. Zabranio je Vincentu bilo kakav kontakt s Corneliom, a Vincentov odgovor, kada je stavio ruku iznad svijeće i zatražio onoliko vremena s njegovom kćeri koliko može ruku držati nad vatrom, tipičan je primjer njegovog hirovitog karaktera. Na njegovu žalost, nikakav uspjeh nije polučeno te se vratio kući još jednom neshvaćen i odbijen u ljubavi.

9. Prvi korak u slikarskoj karijeri: odlazak u Haag i susret sa učiteljem Antonom Mauveom

U početnoj fazi boravka u roditeljskoj kući u Ettenu Vincent je dobio Theov poziv da se preseli u Pariz koji je bio utočište mnogih poznatih slikara. Vincent taj poziv nije prihvatio jer je smatrao kako još nije spreman i kako ima još puno prostora za napredak prije nego li se odluči za taj novi, veliki korak u svojoj novopečenoj karijeri slikara. Odlučio je kako bi bilo najbolje da novi korak ka ostvarenju sebe kao slikara bude putovanje u Haag. Tamo su živjele dvije uspješne i, za njegov napredak, izrazito bitne osobe. Prvi je bio Herman Gijsbert Tersteg, osnivač Slikarske škole u Haagu i najbitniji trgovac umjetninama u Nizozemskoj (Stone, 1985). Bio je na glasu kao izvrsni poznavatelj umjetnina koji je lako mogao uočiti prirodni talent kod slikara i sa sigurnošću znati čija će djela u budućnosti postati velika, a čija neće. Njegova ideja bila je okupiti sve napredne mlade nizozemske slikare u Haagu koji bi tako postao prijestolnicom nizozemske umjetnosti. Slikari poput Antona i Josefa Mauvea; Jacoba i Willema Marisa; Josefa Israelsa; Johannes Bosbooma i Bernada Blommersa na tu su ideju reagirali svaki svojim tempom, ali naposljetku svaki od njih nastanio se u Haagu. Zbog svega navedenog Vincent je bio uvjeren kako je Tersteeg i više nego sposoban da mu pomogne u brušenju slikarskog talenta i postepenom *proguravanju* na veliku scenu.

Drugom osobu ključnu za razvitak slikarske karijere Vincent je pronašao u Antonu Mauveu (Stone, 1985), već tada poznatom i uspješnom slikaru. Mauve je bio iskusni i zreli slikar koji je već zašao u šezdesete godine života i imao je mnogo toga za prenijeti mladom, neiskusnom i neafirmiranom početniku poput Vincenta. Pristup Mauveu dodatno je

olakšavalo to što je bio u braku sa sestrom Vincentove majke Anne Cornелиe, Ariette Sophiom Jeanette Carbentus (Stone, 1985).

Nakon što je pronašao skroman smještaj u Haagu, Vincent je učestalo odlazio u Mauveov atelje gdje je primao prijekopotrebne instrukcije. Valja napomenuti kako je Mauve bio specifičan slikar koji je čitavo svoje slobodno vrijeme volio provoditi slikajući i povremeno družeći se s ostalim umjetnicima, dok mu instruitanje drugih nije bilo u interesu. Možda su zbilja rodbinske veze presudile da u početku preuzme Vincenta kao svog učenika, ali već pri prvim pogledima na način i sadržaj Vincentovog rada uvidio je kako pred sobom ima nebrušeni talent velikih razmjera, pod uvjetom da Vincent odbaci nepotrebne tehnike i načine slikanja i prihvati se onih koji su se u to vrijeme najviše cijenili i koji mogu izraziti umjetnika u potpunosti. Mauve je bio prvi koji je savjetovao Vincentu da odustane od crtanja olovkom i prebaci se na slikanje akvarela. Taj savjet je prihvaćen i, simultano s Mauveovim podukama, Vincent je dane provodio marljivo slikajući u svom skromnom i improviziranom ateljeu, namještenom u stanu koji je unajmio.

9.1. Susret sa modelom i životnom suputnicom Sien

Nakon nekog vremena u Haagu je upoznao jednu od ključnih osoba i za svoj osobni život i za svoju slikarsku karijeru; Clasinu Mariu Hoornik, poznatiju kao Sien. Ona je bila pralja i prostitutka koja je živjela u siromaštvu i neimaštini, trudna u vrijeme kada je upoznala Vincenta. Slučajnost njihovog susreta rezultirala je dubokim odnosom punim međusobnog poštovanja i iskrenog prijateljstva. U početku možda jesu bili samo ljubavnici, ali nakon što ju je uzeo za modela i svakodnevno ju skicirao, došao je do spoznaje kako iza njene neugledne i sirotinjske vanjštine postoji nešto što ih snažno povezuje; bio je to nelagodan život ispunjen iskušenjima i učestalim padovima. Van Thea s kojim se nije imao priliku često vidjeti i razgovarati, u Sien je pronašao osobu koja ga je najbolje shvaćala i prihvaćala točnog takvog kakav uistinu je. Vincent nikada nije pravio klasne razlike kao velika većina njegovog okruženja i to što je Sien bila prostitutka nije moglo smanjiti njegovu želju da ju zaista upozna i da spozna njene unutarnje kvalitete.

9.2. Pronalaženje odgovarajuće slikarske tehnike

Još na početku avanture u Haagu, Vincent je, na Mauveov prijedlog, postao izvanredan član umjetničkog društva Pulchri. To društvo pružalo mu je mogućnosti da upozna mnoge druge slikare, usvaja njihovo znanje i savjete te da u klupskim prostorijama radi na

brušenju svog talenta. Haag i okolnosti u kojima se našao dali su mu nadu u svijetlu budućnost, ali neshvaćanje od strane društva ponovo je uzelo maha.

U ranijim fazama života, pogotovo radeći u Goupilovoj galeriji u Londonu, Vincent je imao prilike upoznati se s djelima mnogih etabliranih slikara. Boravak u Haagu pružio mu je prilike da se s nekima od njih i osobno upozna. Jedan od tamošnjih slikara s kojima je često dolazio u doticaj bio je Théophile Emile Achille de Bock (Stone, 1985), cijenjeni umjetnik koji je najviše volio slikati krajobrazne i čija djela su se s lakoćom prodavala. Vincent nije mogao shvatiti činjenicu da nije uspijevao prodati nijedan vlastiti rad, dok de Bock svoje radove, u kojima Vincent nije vidio nikakvu dubinu, prodaje praktički čim ih završi. Haag mu je pružio poznanstvo i s Janom Hendrikom Weissenbruchom (Stone, 1985), također poznatim i uspješnim slikarom koji je u javnosti isto tako bio poznat i kao čovjek tvrdoglavog karaktera koji je slikao samo ono što se isključivo njemu sviđa i koji nikome nije podilazio. Kritizirao je sve što mu se ne sviđa, a za mlade slikare praktički se nije zanimao. Međutim, u Vincentu je prepoznao potencijal budućeg slikarskog velikana, a najbolji savjet koji mu je dao bio je taj da se ostavi akvarela i prihvati neke druge tehnike jer, prema njegovom mišljenju, akvarel nije Vincentovo sredstvo izražavanja.

Savjet da ne sluša druge, nego samo sebe bio mu je jasan, ali Vincent se svakodnevno borio s neimaštinom pošto mu je većina novaca odlazila na plaćanje modela koji bi skicirao u svom ateljeu. Brat Theo slao bi mu stotinu franaka početkom svakog mjeseca (Stone, 1985), ali Vincent, neobuzdan u svojoj želji da slika po cijele dane, nije pravilno raspoređivao dobiveni novac pa bi početak novog mjeseca dočekao u groznici, premoren i gladan. Sienino sve češće boravljenje u njegovom stanu bio je dodatan uteg na njegov skroman budžet. Kada bi potrošio i zadnji franak na modele, prehrana bi mu uključivala samo crni kruh i kavu, a kada bi i toga ponestalo živio bi samo na vodi. To ga je dovelo do zaduživanja na svim stranama kako bi si mogao osigurati najminimalnije uvjete dostojne čovjeka.

10. Reakcija šireg društva na kontroverzan način života Vincenta van Gogha

Tersteeg je često pohodio Vincenta u njegovom ateljeu zanimajući se za njegov napredak na akvarelima, ali nijednom nije bio zadovoljan na toj razini da bi otkupio njegove radove i stavio ih u prodaju u Goupilovoj galeriji. Uz neodobravanje njegovih radova nije odobravao niti novac koji mu Theo svakog mjeseca šalje. Smatrao je sramotnim da osoba u Vincentovim godinama ne uzdržava sam sebe, već je na teret svome bratu. Jednako mišljenje dijelili su Mauve i ostali Vincentovi poznanici u Haagu, a nakon što se pročulo kako Vincent

živi i ljubi s prostitutkom, njihovo negodovanje pretvorilo se u zgražanje i osuđivanje. Za razliku od ostatka društva, Vincentu nije bilo stalo do davanja etiketa i on nije na ljude gledao kroz prizmu statusa. Dok bi prosjak ili prostitutka kod većine pripadnika višeg staleža izazvali jedino zaobilaženje u širokom luku i/ili etiketiranje koje graniči s diskriminacijom, za Vincenta oni su bili izvor inspiracije koji sliku može učiniti mnogo dubljom i duhovnijom nego što bi to postigli pripadnici viših klasa. Tome u prilog govori i činjenica da se Vincenta često moglo vidjeti kako sa priborom za crtanje zalazi u najbiednije krčme, sumnjive i mračne uličice – na sva ona mjesta gdje je mogao pronaći najautentičnije članove nižih klasa.

Kako je većinu Theove financijske pomoći investirao u razvitak svoje umjetnosti, ono malo što bi preostalo potrošio bi na najosnovnije kućanske potrepštine, time zanemarujući svoju vanjštinu. Onaj tko bi zatekao Vincenta kako šeće ulicama Haaga u iznošenim cipelama kojima potplate samo što ne otpadnu, pokrpanim i uprljanim hlačama, premalenom sakou i s čudnom kapom neidentificiranog porijekla na glavi, lica obrasla u gustu riđu bradu i razmršenu grivu, teško bi povjerovao kako se radi o članu slavne porodice van Gogh.

Jedno je bilo sigurno; Vincent je s lakoćom mogao podnijeti osuđujuće poglede i izbjegavanja drugih, ali bio je osjetljiv kada bi ti isti pogledi i ta ista izbjegavanja bili usmjereni prema nekome njemu dragog. Na neodobravanje i podsmijehivanje drugih, što se njegove veze i suživota sa Sien tiče, njegov odgovor bio je taj da ju je zaprosio, a vjenčanje bi nastupilo čim bi počeo prodavati svoje slike i na taj način samostalno se uzdržavati. Njegova ljubav spram Sien nije se uzdrmala niti nakon njenog poroda i dovođenje u kuću novih ustiju za hranjenje.

Haag će vječno imati i status grada u kojem je Vincent prvi put odlučio koristiti uljane boje. S time je čekao sve dok ne dođe do one razine na kojoj crtački više ne može napredovati. Za njega crtanje je bilo kičma slikarstva i kostur koji podupire sve ostalo i, kao takvo, moralo je biti savršeno. Podupiran od strane Thea koji mu je došao u posjet Vincent je napokon krenuo sa slikanjem uljanim bojama. Na jednom izletu braća van Gogh posjetila su ribarsko seoce Scheveningen. Prizor u kojem ribarski brod uplovljava, zatim upregnuti konji koji ga vukuvan na obalu, čovjek sa signalnom zastavom u ruci i gomila djece koja ga prati u stopu, ljudi koji u gumenim čizmama ulaze u vodu i na leđima prenose ribare na čvrsto tlo, odlazak cijele skupine preko pješčanog brda u selo; to su sve prizori iz svakodnevnog života u kojima je Vincent vidio nit vodilju svog slikarstva, motiv koji je htio predočiti Theu (Stone, 1985). Theo, kojemu je Vincent bio najvažnija osoba u životu i brat u kojemu je vidio

nadarenog slikara za kojeg je vjerovao da će u budućnosti postati uspješan i slavan, još jednom se iskazao kao najveća podrška svome bratu. Kao brat, a pogotovo kao priznati trgovac umjetninama, proučavajući Vincentove radove koje bi mu ovaj učestalo slao u nadi da su dovoljno dobri za tržište, smatrao je kako Vincent napreduje i neprekidno se razvija, ali da nikada nije ništa dostigao.

Ipak, njegova vjera u brata ostala je jaka i podršku mu je pokazao time što ga je odveo kod Tersteega u Goupilovu galeriju i opskrbio ga uljanim bojama, kistovima i platnima. Ubrzo nakon toga, Theo se vratio u Pariz, a Vincent je krenuo s radom u novoj slikarskoj tehnici. Kada bi mu vrijeme dopuštalo, kuću bi napuštao prije zore i vani slikao sve dok se mrak ne bi spustio. To mu je donosilo najveću moguću radost, ali još jednom se pokazalo kako njegova sreća ne može ostati dugog vijeka. Cijene uljanih boja bile su visoke, a za nekog poput Vincenta to je predstavljalo ogroman udarac na budžet koji je i prije toga bio oskudan. Novac koji je trošio većinom na modele i slikarski pribor počeo je narušavati idilu između njega i Sien. Dani ispunjeni glađu i razmiricama postajali su sve češći, a jaz između njenih zahtjeva za kućanskim potrepštinama i njegovih zahtjeva za slikarskim potrepštinama produbljavao se naočigled. To što su se nakon Sieninog porođaja preselili u veću kuću s više prostorija i prostranijim ateljeom zahvaljujući pozamašnjoj svoti franaka koju je Theo počeo slati novonastalu situaciju nije učinilo nimalo lakšom.

11. Slikarstvo postaje smisao Vincentovog života: Nuenen

Rastrgan Tersteegovim neprihvatanjem i neodobravanjem njegovih radova i Mauveovim zahlađenjem odnosa s jedne strane i sve težim suživotom sa Sien s druge strane, Vincent je morao postaviti prioritete i donijeti odluku jer je osjećao kako bi u suprotnom nastavio stagnirati, ako ne i nazadovati. Nakon nekog vremena došao je do poante koja je zapravo cijelo vrijeme čvrsto prebivala u njemu; njegov smisao jest slikanje i ako bi mu netko oduzeo tu mogućnost to bi bilo isto tako kao da mu je netko prekinuo dotok zraka u pluća. Pomirio se s činjenicom da je u očima svijeta obična protuha i neugledan čovjek koji nije stekao nikakav položaj u društvu. Svojim radovima htio je pomijeniti njihovu percepciju i pokazati im što takva neugledna protuha zbilja nosi u srcu. Premda je bio u nezavidnom položaju, čvrsto je vjerovao kako će taj dan kad-tad doći.

Odlučio je da je za njega i njegov razvitak kao slikara najbolje ako napusti Haag i zaputi se u Nuenen gdje se nalazi župni dvor u kojem je njegov otac u međuvremenu dobio namještenje. Riječ je o mjestu površinom mnogo manjem od Haaga gdje se može živjeti

mного lagodnije, pritom misleći i na financijska potraživanja koja su u Nuenenu bila mnogo manja nego li u Haagu. Nakon detaljnog propitivanja samoga sebe odluka je zapravo bila očita i vrlo laka; Haag je postao grad neprijatan za lagodan život u kojem više nije bilo mogućnosti za njegov razvoj kao slikara, a to je za Vincenta bio glavni prioritet. Isto tako, nije više htio živjeti u gradu gdje će ga svi gledati kroz njegov suživot s prostitutkom, a ne kroz njegov rad. Htio je otići u Pariz, središte europske umjetnosti, ali za život i rad u Parizu i dalje se nije smatrao dovoljno spremnim.

Ostavivši iza sebe Sien, Mauvea, de Bocka, Weissenbrucha, Tersteega i sve druge s kojima je došao u doticaj, zaputio se u Nuenen gdje ga je očekivala sigurnost obiteljskog doma. Crkva u Nuenenu, u koju je Vincentov otac bio premješten, bila je mnogo manja od one u bogatom trgovačkom gradiću Ettenu, čime je stagniranje Theodorusove karijere preraslo u nazadovanje. Mjesto se praktički može opisati kao cesta koja vodi iz Eindhovena uz koju su porazbacane kuće (Stone, 1985). Vincentova obitelj smjestila se u tamošnjem župnom dvoru, a stil njegovog života i raznorazne glasine koje su kružile ostvarili su učinak rezigniranog dočeka.

Karakterno i karijerno potpuno drugačiji, Vincent i ostatak obitelji imali su skladan, ali pomalo umjetan odnos. Vincent se time nije previše zamario jer prioritet njegovog dolaska u Nuenen bio je daljnji trening i usavršavanje svojeg slikarskog umijeća, a seljaci i tkalci koji su činili većinu tamošnjeg stanovništva pružali su idealnu priliku da to i ostvari. U vrtu župnog dvora nalazila se ostava koju je preuredio u atelje. Radilo se o prostoru mnogo skromnijem od onog u kakvom su radili Mauve ili de Bock, ali u tome je pronalazio prednost jer će na taj način ostvariti dodatnu autentičnost jednom kad mu u atelje budu pristizali modeli tkalaca i seljaka. Uz majčinu kuhinju i relativno manju brigu oko financija Vincent je povratio fizičku i psihičku snagu čime se ponovno posvetio svojoj rutini i slikanju od zore do sumraka. Iako je svojom pojavom izazivao čuđenje među mještanima Nuenena, seljaci i tkalci koje je slikao brzo su ga prihvatili kao prijatelja. Bilo mu je dopušteno pohoditi njihove kuće i slikati ih za vrijeme rada ili večere. Tako je i nastala jedna od najpoznatijih Vincentovih slika „Seljaci jedu krumpir“, iz 1885. godine. Naslikana je tamnim i sumornim tonovima čime je zapravo htio iskazati empatiju koju je osjećao za siromašne radnike poput rudara, seljaka i tkalaca, ali i svoju duboku, religioznu suosjećajnost s njima te nadu da njihova muka nije uzaludna (Anderson, 1995). U jednom pismu napisanom bratu Theu Vincent navodi: „*Želio sam prenijeti ideju da su ovi ljudi pod svjetlom petrolejke...obradili zemlju i da moja slika daje dostojanstvo teškom radu i hrani koju su si priskrbili poštenim trudom*“ (van Gogh, 1885.).

Takvo tumačenje te, ali i svih drugih njegovih slika, pruža stvaran uvid u Vincentovu nutrinu koju je jedino na taj način želio pokazati svijetu.

Za vrijeme njegovog boravka u Nuenenu dogodila se nezgoda koja je rezultirala slomljenom nogom Anne Conelie, Vincentove majke. Propisano joj je strogo bolovanje te su ju, uz Vincenta, pohodili i mnogi drugi mještani. Među njima nalazila se i Margot Begemann (Stone, 1985). koja je sa majkom i četiri sestre živjela u susjednoj kući. Postepeno se upoznavajući kroz zajedničke šetnje pustopoljinama Vincent i Margot počeli su gajiti snažne osjećaje jedno prema drugom. Margot Begemann danas se smatra jedinom ženom u Vincentovom životu koja ga je istinski voljela. U to vrijeme Nuenen je bio malo zatvoreno mjesto u kojem je tradicija bila važnija od svega, dok se na sve izvanjsko gledalo s određenom dozom nepovjerenja. Tom nepovjerenju nije izbjegao ni Vincent te su njegova veza s Margot i planovi o njihovom vjenčanju nailazili na nepokolebljivo neodobravanje od strane njene majke i sestara. Živeći cijeli svoj život u zatvorenom mjestu poput Nuenena i u nemogućnosti da se othrvu prohtjevima svoje obitelji i realizira svoju ljubav prema Vincentu, u smislu braka, Margot je pokušala izvršiti samoubojstvo popivši strihnin. Zahvaljujući brznoj i snalažljivoj Vincentovoj intervenciji te odvođenju Margot kod lokalnog doktora, njen pokušaj samoubojstva ostao je samo na tome. Radi dodatnog liječenja prebačena je u Utrecht i, pomiren sa licemjerjem društva, bio je to zadnji put da je Vincent vidio Margot Begeman.

¹ Vincent van Gogh (travanj – svibanj) 1885, *Seljaci jedu krumpir*, Nuenen

Nuenen je bio poprište još jednog značajnog događaja u Vincentovom životu. U ožujku 1885. godine, nakon više kilometara propješačenih po snijegu i hladnoći kako bi pohodio svoje župljane, Theodorus van Gogh, vraćajući se u župni dvor, preminuo je od moždanog udara (Stone, 1985). Pokopan je na groblju pored stare crkve. Bilo bi nemoguće i nezahvalno opisati Vincentove osjećaje zbog gubitka oca, ali smatra se kako se od njega oprostio na svoj način. Naime, Vincent je ocu posvetio sliku „Mrtva priroda s Biblijom“ na kojoj je prikazana Theodorusova osobna Biblija, pored ugašene svijeće i romana „La Joie de vivre“, francuskog naturalističkog romanopisca Émilea Zole (Walther, 2006). Na taj način želio je odati počast očevu životu koji je bio podređen služenju Bogu.

Očev sprovod donio je novu priliku da se Vincent i Theo nađu na istom mjestu i barem malo nadoknade vrijeme koje su proveli udaljeni jedan od drugoga. Theova karijera trgovca umjetninama konstantno je napredovala. Galeriju Goupila i kompanije u Parizu preuzeli su novi vlasnici; Boussod i Valadon, poznatiji pod imenom „les Messieurs“ (Stone, 1985). S novim vlasnicima pristigla je i nova politika galerije prema kojoj su sve slike bile prodavane po najvišim cijenama, bez obzira na njihovu vrijednost. To je dovelo do neizbježne posljedice kupovanja samo onih slika koje su izradili najpoznatiji majstori slikarstva. Unatoč tome što je imao drugih poslovnih ponuda koje su pružale još veću financijsku neovisnost, Theo je ostao odan galeriji Goupila i kompanije. Njihov zaposlenik bio je već dugi niz godina i nadao se da će jednom doći dan kada će biti unaprijeđen u upravitelja jedne od podružnica. Njegovi primarni motivi nisu bili financijske prirode, već se nadao da će mu taj položaj pružiti slobodu da u galeriji izlaže umjetnike koje on smatra rođenim slikarima i budućim velikanima svjetske umjetnosti. „Les Messieurs“ bili su samo odraz šireg pariškog društva nezainteresiranog za mlade slikare smatrajući ih ludim, djetinjastim novatorima bez ikakve tehnike. Theo nije gajio nikakve nade u neku skoriju promjenu društvenog mentaliteta, stoga je smatrao svojom dužnošću da se što prije uspne na hijerarhiji i tako otvori vrata u širi svijet mladima slikarima, pritom misleći prvenstveno na impresioniste poput Edouarda Maneta, Edgara Degasa, Pierre-Augustea Renoira, Claudea Moneta, Alfreda Sisleya, Gustavea Courbeta, Henria de Toulouse-Lautreca, Paula Gauguina, Paula Cézannea i Georgesa Seurata.

Impresionizam je slikarski pravac koji je svoj naziv dobio zahvaljujući pariškoj izložbi na kojoj je, međuostalim, bila izložena slika Claudea Moneta nazvana „Impresija, izlazak sunca“ (1873) koju je u svom članku u časopisu Charivari pisac i pejzažist Louis Leroy opisao sljedećim riječima: „*Impresija – pa znao sam! Budući da sam impresioniran, upravo sam sebi rekao da mora postojati i impresija. Kakva lakoća, kakva sloboda kista! Razrađenija je tapeta*

u svom prvotnom obliku negoli ovaj prikaz mora“ (Heinrich, 2007). Na taj način poruga je posve slučajno pretvorena u općeprihvaćeni naziv slikarskog pravca. Glavno obilježje impresionizma bilo je korištenje svijetlih boja u svrhu preklapanja umjetničkog stvaranja i osobnih raspoloženja i dojmova, a s obzirom na formu izlaganja i izražaje. To što mu je impresionizam bio nepoznanica i što je nadalje htio slikati u tamnijim tonovima stvorilo je u Vincentu veliku neodlučnost, ali s obzirom da je smatrao kako mu Nuenen više ne pruža prostora za napredak odlučio je preseliti se u Pariz, upoznati se s impresionizmom i tamošnjim slikarima o kojima je slušao, a čija djela nije vidio, i proširiti svoje vidike, a potencijalno i svoju slikarsku djelatnost.

12. Život u glavnom gradu europske umjetnosti: Pariz

Do dana kada je Vincent stigao u Pariz, Theo je nanovo bio unaprijeđen, ali ovoga puta u upravitelja Goupilove galerije na Boulevard Montmartre (Stone, 1985). Iako je i dalje trebao biti podložan Goupilovoj politici i većinski izlagati djela za koja je znao da nisu najbolje što Pariz može ponuditi, ipak se uspio izboriti i svoje želje pretočiti u djelo. Tako je dobio dopuštenje da u omanjem prostoru na polukatu galerije izloži djela impresionista. Nakon kraćeg uživanja u druženju s bratom, Theo nije gubio vrijeme i prvom prilikom odveo je Vincenta u galeriju kako bi ga pustio da sam i u potpunom miru svjedoči djelima impresionista iz prve ruke. Ono što je Vincent na polukatu Goupilove galerije vidio bilo mu je toliko novo i nepoznato da je refleksno krenuo preispitivati svo ono vrijeme otkad je prvi puta u Borinageu primio olovku u ruke i krenuo skicirati tamošnje mještane. Čak i prije tog vremena, kada je bio samo promatrač, navikao je gledati tamne i sumorne slike na kojima nije bilo vidljivih poteza kistom, slike na kojima su detalji dovedeni do savršenstva, slike na kojima su boje nanošene u tankim slojevima koji su glatko prelazili iz jednog u drugi, slike na kojima je preciznost značila apsolutnu riječ kojoj se moralo klanjati. Po prvi puta u životu gledao je u slike prepune svjetlosti, zraka i drhtave živosti. U trenutku njegove vlastite slike postale su mu tamne i turobne odišući težinom, beživotnošću i mrtvilom. Ohrabren od strane Thea koji je smatrao kako je Vincent zapravo od samih početaka impresionist koji je svojim nedefinitivnim potezima kistom te sirovim i nesavršenim impresijama filtriranim kroz vlastitu ličnost pokazivao blisku povezanost sa umjetnicima novog slikarskog pravca.

Prije Vincentovog preseljenja u Pariz, Theo mu je odlučio pomoći i na način da je mladim impresionistima pokazivao njegova djela i oni su ga od tada željno očekivali. S obzirom da su veliki dio života živjeli svaki u drugom gradu, Vincent je tek dolaskom u Pariz

shvatio koliko poznanstava i utjecaja ima njegov brat. Smjestivši Vincenta u svoj malen stan koji je bio predviđen za jednu osobu, Theo je svom bratu omogućio da svoj edukaciju i slikarski rad nastavi u školi Fernanda Cormona (Walther, 2006) koja je imala za to adekvatan atelje u koji se mogao smjestiti svatko tko si nije mogao priuštiti vlastiti prostor za slikanje. Cormon nikada nije posjedovao značajniji talent u slikanju koji bi ga preobrazio u uspješnog i slavnog umjetnika, ali kao učitelj slikanja bio je iznimno kvalitetan i poštovan. Kroz njegovu školu cirkuliralo je više umjetnika među kojima su se najviše isticali Henri de Toulouse-Lautrec i Emile Bernard (Walther, 2006).

Pariz je bio mnogo veći, širi, prometniji, slobodniji i sadržajniji grad od svih ostalih u kojima je Vincent dotad bio. Bio je to grad navikao na sve pa tako Vincentova pojava nije dolazila do izražaja kao što je to bio slučaj u Haagu ili u Nuenenu. S druge strane, Pariz je bio grad koji je zbog svoje sadržajnosti i kulturnog bogatstva dodatno otežavao afirmaciju mladih umjetnika i njihov probitak na veliku scenu. Unatoč veličini glavnog grada Francuske, većina tamošnjih umjetnika koji su obećavali, a od kojih je nekolicina polučila određen uspjeh i javno priznanje, poznavali su se i mnogo vremena provodili zajedno.

Činjenica da je brat Thea van Gogha, znatno je olakšala Vincentov ulazak u taj zatvoreni krug umjetnika. Preko Thea došao je u doticaj s Paulom Gauguinom, a neposredno prije toga u Cormonovoj školi povezo se s Lautrecom i Bernardom. Paul Gauguin u to vrijeme bio je jednako nepoznat kao i Vincent. Iako je i njegov talent bio neprijeporno ogromnih razmjera, pariškim galerijama nije bio ni od kakvog interesa. Iako je Theo nakon unaprijeđenja dobio tračak slobode da na međukatu galerije objesi platna nekoliko impresionista, izloženi su bili Manet, Monet, Degas, Pissarro (Stone, 1985), dok mu je za izlaganje drugih, mlađih i neiskusnijih impresionista bilo potrebno više vremena kako bi dobio još više slobode od svojih poslodavaca.

Okolnosti kojima su impresionisti od samih svojih začetaka bili okruženi svakako su bile otegotne, ali to ih je samo motiviralo da na svoju ruku preokrenu cjelokupnu situaciju u svoju korist. Nakon više godina provedenih u sjeni, kao „anonimno umjetničko udruženje slikara, kipara, grafičara i drugih“ (Heinrich, 2007), oko Moneta i Renoira okupili su se slikari Pissarro, Sisley, Cezanne i brojni drugi da bi neovisno o Salonu prikazali svoje radove. Prosječan broj posjetitelja bio je između 8000 i 10 000 posjetitelja dnevno, a na prvi dan njihove izložbe nazočno je bilo 175 (Heinrich, 2007). Nade da će njihovi radovi postepeno biti uočeni i priznati ostale su neostvareno jer, suprotno njihovim očekivanjima, zadnji dan

izložbu su posjetila tek 54 posjetitelja (Heinrich, 2007). Shvaćajući kvalitetu impresionističkih slika i imajući na umu njihov nenagrađen trud jasan je razlog Theove primarne želje da ih preuzme u svoje ruke i da pokaže svijetu ogroman potencijal kojeg je on od prvog dana bio svjestan.

Nekoliko mjeseci nakon Vincentovog dolaska u Pariz situacija se znatno promijenila; Theo se skupa s Vincentom preselio u mnogo veći stan u kojem je bilo i više nego dovoljno prostora za slikanje. Paralelno s tom situacijom, Vincent se dotad već sprijateljio s velikim brojem mladih umjetnika s kojima je provodio večeri u kavanama i jeftinim restoranima oko Boulevard de Clichy na Montmartreu gdje su svi bili susjedi (Walther, 2006). Broj tema o kojima su raspravljali bio je neiscrpan, a većina ih se bazirala oko slikarstva. Vincentu je to bila potpuno nova životna situacija i prvi put da se našao u tolikom krugu ljudi gdje su svi gajili ljubav prema umjetnosti. U tom duštvu upoznao je čak i Émilea Zolu čije knjige je kroz pošlost čitao, a koje je njegov pokojni otac smatrao nemoralnima i koje su često znale biti predmetom svađe među njima dvojicom. Iako ne interakcijom oči u oči, Zola je Vincenta upoznao i prije toga. U svrhu pisanja svojeg romana „Germinal“, Zola je proveo pet tjedana u Borinageu proučavajući tamošnje rudare i njihov način života (Stone, 1985). Tamo je čuo priče o čovjeku imena Vincent koji je u nešto manje od dvije godine, koliko je proveo tamo, učinio mnoga dobra djela za mještane.

Sjećanje na Borinage u Vincentu je ostavio bolan trag neuspjeha. Neuspjeha je imao prije i poslije života u Borinageu, ali to su sve bile godine traženja samoga sebe. Jednom kada je otkrio slikara u sebi i započeo provoditi dane s olovkom i kistom u ruci, na svoju prošlost nije više gledao kao na niz neuspjeha i razočaranja, već ju je smatrao trnovitim putem koji je bilo potrebno proći kako bi otkrio stvarni smisao svog života, a to je da pruži stvarnog sebe svijetu kroz slike na kojima radi s neopisivom ljubavlju.

12.1. Prihvatanje impresionističke tehnike slikanja

Međutim, dolaskom u Pariz i upoznavanjem impresionista i stila njihovog slikanja, Vincent je nakon dugo vremena počeo sumnjati u godine svog slikanja. Theova učestala bodrenja i ohrabivanja ostvarila su kratkotrajan utjecaj nakon kojeg bi do izražaja dolazio Vincentov buran karakter popraćen bijesom, frustracijama, histerijom i nezadovoljstvom. Njegov osjećaj izgubljenosti dodatno je pojačavalo to što je svaki od slikara koje je upoznao gajio svoj osobni stil. Seuratovo slikanje baziralo se na poentilizmu, tj. točkastom nanošenju boje na platno, Toulouse-Lautrec preferirao je slikanje žena iz javnih kuća čime je bio na meti

kritičara, a Gauguin je uživao slikajući primitivne domorodačke žene s Tahitija i drugih tropskih zemalja koje je posjetio. Vincent je u početku potpao pod njihov utjecaj i, u želji da što brže savlada slikanje svijetlim bojama, nesvjesno imitirao način njihovog slikanja. Pružajući mu krov nad glavom, hranu, slikarski materijal i sve što mu je bilo potrebno, Theo je znao da ništa od toga ne vrijedi ako ne bude iskren prema bratu i uputi ga na činjenicu da imitira druge slikare, dok je ustvari jedini pravi put umjetnika onaj koji on sam izgradi, a ne da hoda cestom koju je popločio netko drugi.

Nakon vremena koje mu je bilo potrebno da se pomiri s realnošću Vincent je krenuo slikati slušajući jedino sebe i ne povodeći se za tuđim stilovima. Radikalna prijelaz iz slikanja tamnim tonovima u korištenje isključivo svijetlih boja i tonova bio je velik pothvat za koji je trebalo mnogo vremena, volje i strpljenja. Nakon što je otkrio impresionistički pravac u slikarstvu, za Vincenta povratak na staro jednostavno nije bio opcija. U Parizu usvojio je nove boje i načine vođenja kistom. Svijetle boje impresionizma, odvajanje od površine prema grafičkim strukturama preko poentilizma, dekorativna plošnost japanske umjetnosti – to su načela koja je Vincent prihvatio tijekom dvogodišnjeg boravka u Parizu (Walther, 2006).

²Japanski drvorezi koje je tamo prvi put upoznao bili su inspiracija mnogim mladim umjetnicima. Bila je to velika novost u tadašnjem društvu s obzirom na geografski položaj Japana. Početak japanskog utjecaja dogodio se 1867. godine kada je Japanski paviljon na Svjetskoj izložbi u Parizu postigao ono u čemu mnogi nadareni europski umjetnici nisu uspjeli – veliko divljenje i interes svih prisutnih (Walther, 2006). Nastala je velika

popularnost japanske kulture koja je u višem franuskom društvu popularizirala korištenje lepeza, nošenje kimona te uređivanje interijera porculanom i paravanima. Vincent je također bio jedan od onih koji su u japanskim drvorezima pronašli novi motiv za svoju umjetnost i

² Vincent van Gogh (listopad – studeni 1887), *Most na kiši*, Paris

otkrili upotrebljivost njihovih kontura u svrhu razdvajanja oblika u impresionizmu. Kopije japanskih drvoreza bivale su sve popularnije, a od Vincenta poznate su tri imitacije među kojima prednjači „Most na kiši“ (1887.), slika nastala prema predlošku Hiroshigea, slavnog majstora i njegovog suvremenika (Walther, 2006).

³Pariz mu je donio poznanstvo i sa Julienom Tanguyem, vlasnika trgovine u kojoj su slikari kupovali boje i slikarski materijal jeftinije nego na većini drugih mjesta, a postojala je i opcija uzimanja na kredit koju su mladi slikari često znali iskorištavati. Zbog svega toga, ali i zbog njegove ljubavi prema slikarstvu, bio je omiljen među mladim umjetnicima. Tanguy, u društvu poznatiji kao 'Père', jednu malu sporednu prostoriju svoje trgovine prenamijenio je u galeriju u kojoj je, međuostalim, izložio slike van Gogha, Seurata, Gauguina i Paula Cezannea (Stone, 1985). Njegova izložba nije imala odjeka, što predstavlja ironiju sada kada se zna da je Tanguy u malenoj i sporednoj sobi svoje trgovine imao izložena platna četiri slikara za koja se smatra da su pripremili put u 20. stoljeće.

Poznanstvo Vincenta i Tanguyja rezultirat će stvaranjem jednom od najpoznatijih slika Vincenta van Gogha; „Portret trgovca bojama 'Père' Tanguyja“ (1887/1888). Kao što se slika „Seljaci jedu krumpir“ smatra kapitalnim radom Vincentovog boravka u Nuenenu, tako se „Portret trgovca bojama 'Père' Tanguyja“ smatra najznačajnijom slikom koju je naslikao za vrijeme boravka u Parizu. Ona prikazuje Vincentovu preobrazbu koju je doživio dolaskom u Pariz; frontalno prikazivanje likova, težnju ka simetriji, pojednostavljeni prikaz modela i složenost pozadine (na ovoj slici tapecirana japanskim drvorezima) i niveliranje prostornog konteksta koje se odriče iluzije konkretne stvarnosti (Walther, 2006).

³ Vincent van Gogh (jesen 1887.), *Portrait Pèrea Tanguya*, Paris

U Parizu je bio produktivniji nego ikad prije; naslikao je preko 200 slika (Anderson, 1995) na kojima se može vidjeti njegov postepeni rast u slikara koji je u kratkim potezima kistom i svijetlim bojama stvara potpuno novu vrstu umjetnosti. Iako još uvijek nije prodao niti jednu sliku niti je itko pokazao ikakvu zainteresiranost za rad, Vincenta je više tištila nostalgija za mirnijim krajevima nego što je to Pariz. Nakon početnog oduševljenja Parizom kao gradom, sadržajem koji nudi, novim prijateljima koje je stekao i napredovanjem koje je ostvario slikajući na desetke slike, shvatio je kako zapravo nije ni blizu sretan kao što je to bio u seoskim krajevima u kojima je prebivao. Bio je svjestan da u Parizu ima sigurnost, prijateljstvo i ljubav i da se pored Thea ne mora brinuti da će imati nedaće s bilo kakvim materijalnim dobrima kao što je to bio slučaj mnogo puta prije. Znao je da će, ukoliko se makne iz Pariza, ponovno proživljavati dane gladovanja, neimaštine, oskudice svega i svačega, ali unutarnji poriv da pronade mjesto pod suncem gdje nema gradske vreve i gdje postoji jedino miran, seoski život. Vijest da je njihovom zajedničkom suživotu ponovno došao kraja pogodila je Thea, ali znao je da mora pustiti Vincenta da krene tamo gdje pripada jer ipak je on slikar sela. Nakon pomnog promišljanja odlučio je krenuti na jug gdje će pronaći idealan svojih planiranih studija; čistu i neokaljanu prirodu prepunu jarkog svijetla i intenzivnih boja. U veljači 1888. godine sjeo je u vlak i zaputio se u Arles.

13. Potraga za osunčanim krajolicima: Arles

Krajem svoga boravka u Parizu shvatio je da je bio okupiran svime i svačime i da je nesusjesno potisnuo svoju glavnu strast; slikanje u mirnim seoskim krajevima. Prema pričama koje je čuo i savjetima koje je dobio čvrsto je vjerovao kako će mu boravak u Arlesu osigurati to, za njega, najbitnije zadovoljstvo. Dodatnu privlačnost pronalazio je i u činjenici da se radi o dijelu Francuske u kojem i oko kojeg su prebivali Edgar Degas, Adolphe Monticelli, koji je bio jedan od onih umjetnika prema kojem je gajio neopisivo poštovanje, Paul Cezanné i Émile Zola (Walther, 2006). To uvjerenje dodatno se učvrstilo samim silaskom iz vlaka i pješaćenjem do restorana u kojem je unajmio sobu.

Boje koje su ispunjavale svaki kutak Arlesa bile su ono čemu je od otkrivanja impresionističkog načina slikanja najviše težio. Nikada prije nije vidio sunce koje sija toliko snažno, nebo ispunjeno najintenzivnijim plavetnilom, polja prekrivena zelenom bojom kakvu niti na jednom platnu nije vidio i zemlju koja je crvena gotovo kao krv. Uza sve to, vrućina koja je cirkulirala i kolala gradom bila je toliko intenzivna da je lako mogla dovesti čovjeka do ludila, a najgore je bilo za vrijeme poznatog arleškog maestra koji bi potpaljivao grad do

te razine da bi svi mještani pohitali svojim kućama i ne bi izlazili sve dok prilike to ne dopuste.

Unatoč toj vrelini, Vincent je ostao opčaran krajolikom koji ga je okruživao, a cjelokupni dojam zaokruživala je najintenzivnija paleta boja koju je priroda, po njegovu mišljenju, ikada dala. Nije gubio vrijeme te ga se moglo vidjet odmah po njegovu dolasku kako luta Arlesom u potrazi za idealnim prizorom koji će prenijeti na platno. Narednih dana stekao je rutinu izlaženja iz svoje sobe prije zore. Dok bi većina mještana udobno spavala u svojim posteljama, Vincent bi se s nogarima na leđima zaputio na pješačenje koje bi često znalo potrajati satima. Problem je bio taj što su stanovnici Arlesa bili nepovjerljivi prema njemu i nisu mu htjeli pozirati, čak niti uz novčanu naknadu. Bojali su se da ih Vincent neće realno prikazati i da će biti ismijani od strane prijatelja. Vincentu nije preostalo ništa drugo nego da se posveti slikanju u prirodi.

Slikajući po cijele dane izložen vrelom i zasljepljujućem suncu, često mu se dešavalo da nije bio u stanju razlikovati zelenilo polja od plavetnila neba. Večernjim povratkom u svoju sobu gdje je mogao dobiti mnogo kvalitetniji uvid u rezultat svojeg cjelodnevnog rada shvatio je da je slika dovršena točno na način koji je priželjkivao.

Prve Vincentove slike napravljene u Arlesu sadržavale su japanske motive. Njegov napredak kao slikara moguće je uočiti u jednom od njegovih pisama gdje navodi „*kako mu u Arlesu nije potrebna japanska umjetnost, jer sam sebi kaže da je u Japanu i da mu je dovoljno samo otvoriti oči i uzeti ono što je pred njim*“ (van Gogh, 1888). Za vrijeme boravka u Parizu morao je imati japanske drvoreze pred sobom kako bi bio u mogućnosti popunjavati svoje radove japanskim motivima, dok su dani slikanja u Arlesu doveli do stupnja na kojem je svoje vizije Japana mogao proživjeti u stvarnosti.

Vincentova volja za slikanjem nije opadala niti za jedan stupanj. Svake večeri lijegao je u krevet zadovoljan s platnima koja je izbacivao kao na traci. Motivi drveća, brežuljaka, mostova, ribarskih kućica i rijeka nadomještali su ljude koje nikako nije mogao naći da mu poziraju. Dovođenje vlastitog tijela do krajnjih granica izdržljivosti bila je Vincentova uhodana svakodnevnica, a redovito konzumiranje alkohola, pretjerano pušenje duhana i nekonzistentna i nekvalitetna prehrana polako, ali sigurno nagrivali su mu tijelo i duh. Spojivši sve to s cjelodnevnim boravkom na jakom arleškom suncu moralo je kad-tad rezultirati negativnim ishodom. Vincent je bio mudar čovjek i ne može se smatrati da nije bio svjestan svega toga, ali njegova glad i želja za slikanjem bili su mu na prvom mjestu, a sve

ostalo nalazilo se miljama daleko od toga. Ignorirajući alarmantne signale koje mu organizam slao, Vincent se polako, ali sigurno razvijao kao slikar.

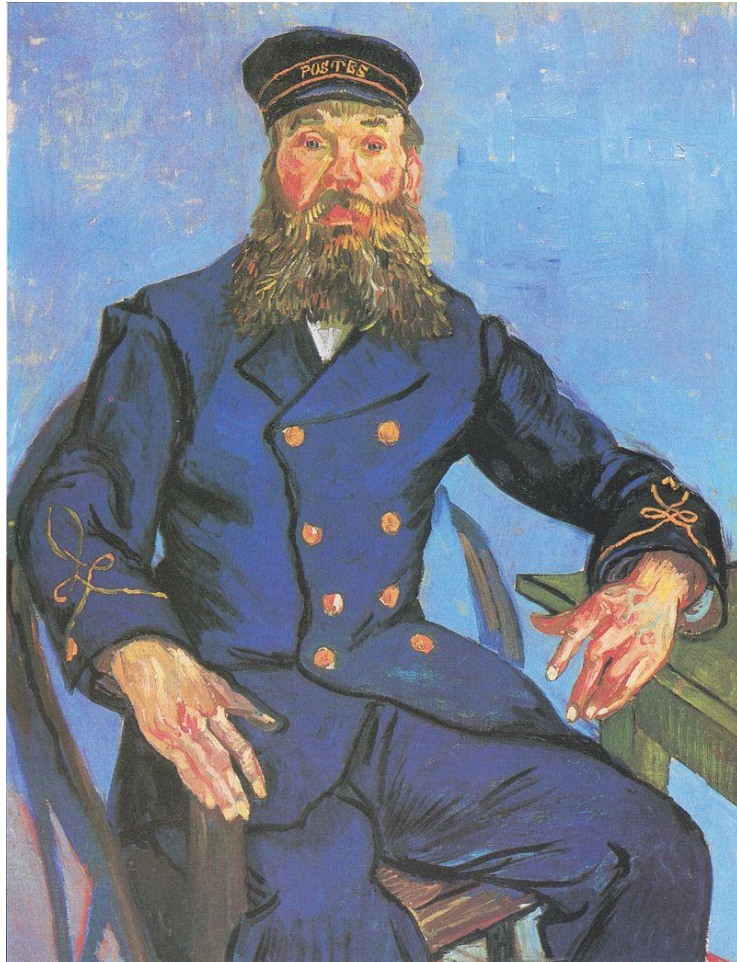
Uspio je razviti novi oblik tonskog slikarstva koji se odlikuje nastajanjem kolorita slike na temelju varijacija jedne boje, iz tonova, iako ta boja, koja je temelj svega, nije u skladu sa stvarnošću što rezultira time da sama boja postaje nositelj individualnog izražaja, predodžbe o stvarnosti u psihi slikara (Walther, 2006). S obzirom da je i dalje ostao nepriznat kao slikar i da njegove slike nikada nisu izašle u javnost, to što je novom tehnikom postigao nešto što ni sam Delacroix nije uspio, za vrijeme njegovog života ostalo je posve neprimjećeno. Kao umjetnik koji stalno traži nove izazove odlučio se pozabaviti vječnim problemom slikara stoljećima unazad – slikanjem noću.

Spavajući preko dana i izlazeći sa slikarskim alatom na ulice Arlesa čim bi nastupio mrak, Vincent je krenuo u borbu prenošenja na platno noćnih prizora pritom se koristeći umjetnim svjetlom. Time dolazi do prvog sukobljavanja s impresionističkom filozofijom korištenja svijetlih boja, ali i do napretka u preciznom prenošenju prirodnih modela na platno.

Slikanje portreta od samih početaka bilo mu je od posebnog značenja stoga se jako obradovao kada je u Arlesu pronašao prvu osobu koja je pristala pozirati mu. Riječ je o Zuavu Millietu, mladom alžirskom vojniku koji je, za određenu novčanu naknadu, strpljivo pozirao i na taj način omogućio Vincentu da naslikao prvi portret od onog dana kada mu je u Parizu pozirao 'Père' Tanguy. Vincentovu želju za stvaranjem i način slikanja kratko i jasno opisao je sam Milliet koji ga je okarakterizirao riječima prema kojima „*taj mladić s talentom i ukusom postajao je nenormalan čim bi taknuo kist*“ (Walther, 2006).

Arles mu je donio poznanstvo, a kasnije i prijateljstvo s Josephom Roulinom, tamošnjim poštarom i arleškom vezijom 'Pérea' Tanguyja. Bio je to postariji čovjek dobre i skromne prirode čija duga i valovita brada, koja je nalikovala bradama kakve su se mogle vidjeti na kipovima znamenitih grčkih ličnosti, i prostodušne seljačke tvore neobičan kontrast koji je Vincenta zaintrigirao u tolikoj mjeri da je tražio dopuštenje da ga portretira. Ne samo da je Roulin ostvario Vincentu želju, već mu je na raspolaganje stavio i cijelu svoju obitelj što je barem malo kompenziralo nezainteresiranost arleškog stanovništva za poziranjem. U pismu bratu napisanom u kolovozu 1888. godine Josepha Roulina opisuje kao „*poštara u plavoj uniformi, sa zlatnim ukrasima, krupnog bradatog lica, veoma sokratovskog, koji je, poput Pérea Tanguyja, vatreni republikanac i, naposljetku, čovjek zanimljiviji od mnogih ljudi*“ (van Gogh, 1888). Pišući to pismo i opisujući Roulina, zasigurno mu ni na kraju pameti nije

sinula pomisao da će taj dobri i prostodušni poštara biti modelom jedne od njegovih najvećih i naznačajnijih slika ikad naslikanih (Anderson, 1995). Riječ je o slici „Poštara Roulin“ (1888). U tom pojedinačnom portretu Vincent se posvećuje temi koja ga je najviše fascinirala još u ranoj fazi stvaralaštva; to je jednostavan čovjek iz njegove okoline s kojim Vincent osjeća solidarnu povezanost, dok pogled kojim ga obuhvaća, traži bliskost (Walther, 2006).

13.1. Useljenje u 'Žutu kuću'

Nezadovoljan svojim smještajem u sobi restorana još od prvog dana, Vincent je bio presretan onoga dana kad je unajmio kuću, koja je njegovom inicijativom i djelatnošću oličena žutom bojom i postala poznata pod nazivom 'Žuta kuća'. Od financijske pomoći, koju mu je Theo i dalje svaki mjesec slao, većinu je izdvajao kako bi namjestio svoj novi dom. Ispunjen osjećajem zadovoljstva zbog toga što napokon ima dom koji je smatrao samo svojim, kao i mnogo prostora koji će mu poslužiti kao atelje, Vincent je, s jednom smetnjom u životu manje, mogao raditi još slobodnije nego prije. Negdje u to vrijeme dobio je pismo od Gauguina koji je Pariz napustio u slično vrijeme kad i Vincent, ali on se nije zaputio na sjever,

⁴ Vincent van Gogh (1888.), *Poštara Roulin*, Arles

već je sreću odlučio potražiti u Pont-Aven, u Bretanji (Stone, 1985), gdje je, iako bez ikakvih novčanih prihoda, zadovoljstvo pronašao u čestim posjetima svojih prijatelja i slikanju.

Njegovi sretni dani postajali su sve rjeđi, a njegove financijske poteškoće sve učestalije i sve veće. Vincent je pomoću dobivenog pisma dobio uvid u Gauguinovu situaciju te je došao na ideju da ga pozove u Arles kako bi zajedno živjeli i slikali u 'Žutoj kući'. Prostora je bilo i više nego dovoljno da svaki ima svoj atelje i spavaonicu. Uzbudjenje koje je nastalo u Vincentu osvijestilo ga je da shvati koliko je zadnjih godina bio usamljen. Potrebu za ženskom osobom u maloj mjeri zadovoljavao je povremenim posjećivanjem javne kuće, a sada je jaku želju za druženjem s pravim prijateljem i kolegom umjetnikom mogao ispuniti Gauguinovim dolaskom.

Paul Gauguin nije bio skroman kao Vincent; sebe je smatrao neprepoznatim, ali nesumnjivim slikarskim genijem. Vincent se slagao s tim mišljenjem te je smatrao pitanjem vremena kada će Gauguin postati svjetski slikarski velikan. Boravak u Bretanji postao mu je ispunjen danima u kojima je često ležao u postelji zbog manjka brige o sebi i stresa kojim je bio okružen. Bolestan i u nemogućnosti da ustane iz postelje, pun dugova zbog kojih nije mogao napustiti Pont-Aven i suviše razočaran svojim životom Gauguin je Vincentovu ideju o zajedničkom suživotu i radu u Žutoj kući primio s potpunim manjkom interesa. Njegove dugove riješio je Theo pod uvjetom da dobiva od Gauguina jedno platno mjesečno. Napokon zdrav, riješen dugova i uz osjećaj dužnosti prema Theu i Vincentu, Gauguin je napokon odlučio doći u Arles.

Vrijeme do njegovog dolaska Vincent je provodio ukrašavanjem kuće. I dalje je većinu novaca ulagao u kuću, ali ovoga puta na one stvari predviđene za Gauguina; raskošan stolac, veći i udobniji krevet od njegovog i druge kućanske potrepštine koje olakšavaju i uljepšavaju život u kući. Gauguinova udobnost bila mu je važnija od vlastite. Smatrao ga je većim i boljim slikarom od sebe i njegov dolazak smatrao je dolaskom prijatelja, ali i učitelja uz kojeg će dodatno napredovati u slikanju. Otkad je dobio vijest o Gauguinovu dolasku u Arles, sve što je Vincent slikao bilo je njemu u čast i radi njegove udobnosti. Tako je nastala njegova serija slika sa suncokretima koji će krasiti zidove 'Žute kuće'. U listopadu 1888. godine Gauguin je konačno stigao u Arles, a skupa s njim stigli su i burni mjeseci koji će uslijediti.

13.2. Dolazak Paula Gauguina u Arles

Ponovni susret Vincenta i Gauguina bio je ispunjen srdačnošću i oduševljenjem. Jednom kada je Gauguin napokon došao u Arles, Vincent se nadao kako će napokon moći ispuniti svoju dugogodišnju, dotad neispunjenu želju; osnivanje slobodne, samodovoljne zajednice umjetnika na čijem čelu će biti Gauguin noseći titulu upravitelja ateljea i učitelja svih slikara koji će u njemu raditi. Ne samo da se to nije ostvarilo, već su i dva slikara u jednoj kući bila previše da bi se u njoj mogao voditi miran život uz produktivan rad.

Vincent i Gauguin bili su dvije suprotnosti, obojica vrlo izraženog i naglog karaktera, svaki na svoj način. Kako se Vincent svojim ponašanjem prilagođavao Gauguinu prije nego što je ovaj stigao u Arles, tako se to prilagođavanje nastavilo i nakon njegovog konačnog dolaska. U raspravama koje su svakodnevno vodili i u načinu slikanja podilazio je Gauguinu, ali čim bi se dotakli tema o slikarstvu 'Žuta kuća' postala bi premalena da podnese buru koja bi se podigla zbog suprotnosti njihovih umjetničkih preferencija. Nakon početnog uhadavanja u zajednički život, njihovi dani postali su ispunjeni slikanjem na raznim lokacijama po Arlesu, a navečer, kada mrak ne bi više dopuštao prenošenje prizora na platno, boravili su u kući gdje su se više-manje prepirali oko svake teme koju bi pokrenuli.

Novac, koji su prvih dana raspodijelili na način da ne oskudijevaju ni u čemu, trošili su većinom na apsint i duhan, time zanemarujući bilo kakvu odgovornost prema sebi i svom budžetu. Oskudica koja im je često ispunjavala dane, pomiješana s nenasnom vrućinom u Arlesu, paklenim maestralom koji je gurao čovjeka do granica izdržljivosti, ispijanjem alkohola i konzumiranjem duhana, te nekvalitetnom i povremenom prehranom obojici je nagrivala živce do te mjere da je njihov zajednički suživot postao nemoguć.

13.3. Vincent van Gogh po prvi put doživljava živčani slom

Gauguin je bio prvi koji je to shvatio te je nakon dva mjeseca boravljenja u Arlesu saopćio Vincentu kako napušta njega i Arles općenito. Ta vijest ga je pogodila u tolikoj mjeri da je njegov živčani sustav došao praktički do faze pregrijavanja. Ponašanje mu je postalo čudnije nego ikad i Gauguin se više nije osjećao sigurnim niti ugodno boraveći u istoj kući s njim. Za vrijeme jedne večernje šetnje Gauguin se, čuvši iza sebe korake koji su ga u stopu pratili, osvrnuo i ugledao Vincenta kako stoji i sumnjičavo ga promatra, pritom držeći britvu u ruci. Ishod te neuobičajene situacije bio je takav da se Vincent vratio natrag u 'Žutu kuću', dok je Gauguin tu noć odlučio smještaj pronaći negdje drugdje.

Povratkom u 'Žutu kuću', Vincent je, i dalje s britvom u ruci i destruktivnim mislima u glavi, sjeo pred ogledalo i odrezao si desno uho koje je potom odnio u javnu kuću kao poklon prostitutki kojoj je često navraćao. Vraćajući se idućeg jutra u 'Žutu kuću', Gauguin je ugledao nemirnu rulju pred vratima, a nekoliko trenutaka kasnije i Vincenta kako s okrvavljenim povojem oko glave leži na krevetu smrtno blijed i nepomičan. Kako ne bi dodatno uznemirio Vincenta, odlučio je iskoristiti situaciju da napusti Arles i otputuje u Pariz, tako da je Vincent, tek nakon što je povratio svijest, saznao da njegov prijatelj više ne prebiva u Arlesu.

Nakon što je povratio tračak svojih snaga, Vincent je prebačen u lokalnu bolnicu gdje je o njemu brinuo doktor Felix Rey koji je kao uzroke njegovih patnji naveo alkohol, epilepsiju i shizofreniju (Stone, 1985). On je o Vincentu brinuo dva tjedna tokom kojih je pristao pozirati svom pacijentu. Tako je nastao „Portret dr. Felixa Reya“ (1889.) kojeg je doktor Rey primio, ne kao poklon u znak zahvalnosti i uspomene na Vincenta, već kao idealno rješenje da njime zakrpa rupu na svom kokošinjcu (Anderson, 1995). Time se još jednom pokazala moć etiketiranja, u ovom slučaju kao pomahnitalog pacijenta, koja je u stanju zasijeniti čovjekovu stvarnu osobnost i karakterne kvalitete. Informiran od strane Gauguina, Theo je napustio sve svoje poslove i odmah pohitao u Arles kako bi bio uz svog brata. Otišao je natrag u Pariz tek onda kada ga je doktor Rey umirio svojim optimističnim prognozama i kada mu je obećao da će se maksimalno pobrinuti za njegovog brata.

Nakon što je pušten iz bolnice Vincent se vratio u 'Žutu kuću' gdje je vrijeme provodio slikajući „Autoportret s povezanim uhom“ (1889), na kojem mu je desna strana glave povezana širokim zavojem koji tužni, ukočeni pogled slikara čini još ozbiljnijim (Walther, 2006). Naredna četiri tjedna Vincent provodi usamljeniji nego ikad prije, sa oštećenim razumom i očitim znakovima paranoje. Vrhunac takvog stanja dogodio se kada je počeo umišljati da ga netko želi otrovati. Građani Arlesa više nisu bili u stanju tolerirati Vincentove problematične ispade i paranoično ponašanjestoga su bili prisiljeni potpisati peticiju kojom se tražilo da se Vincenta uklone sa slobode jer je počeo predstavljati prijetnju ostalim građanima.

Ponovno je prebačen u arlešku bolnicu gdje jedini bijeg pronalazi u slikarstvu. Slike koje tamo naslikao zračile su klaustrofobijom što je bio samo odraz Vincentovog duševnog stanja. Na preporuku doktora Reya tridesetšestogodišnji Vincent je konačno pristao otići u azil i prihvatilište za duševne bolesnike Saint-Paul-de-Mausole kod Saint-Remyja-du Provence, 27 kilometara od Arlesa (Walther, 2006). Theo van Gogh teško je primio tu vijest, ali Vincent ga više nije htio uznemiravati i biti mu na teret, pogotovo tada kada mu je brat bio zaručen za Johannu Bonger, Nizozemku koju je upoznao nekoliko mjeseci prije, a dan vjenčanja sve se više bližio.

⁵ Vincent van Gogh (1889.), *Autoportret s povezanim uhom*, Arles

14. Odsječen od ostatka svijeta: Saint – Rémi

Vincent je u Saint-Rémy stigao u svibnju 1889. godine u pratnji doktora Reya koji ga je predao u ruke doktoru Peyronu (Walther, 2006). Nakon uvodnog upoznavanja, Vincent je bio prebačen u sobu gdje su boravili i ostali pacijenti. Prihvatilište u koje je stigao bilo je građeno u obliku četverokuta u središtu kojeg su se nalazili dvorište i vrt. Soba u kojoj je Vincent, zajedno s ostalim pacijentima boravio, sastojala se od najosnovnijih potrepnosti; kreveta, stolaca, prozora i jedne peći za grijanje. Cjelokupno stanje čitavog kompleksa bilo je vrlo loše, a novonastalu situaciju dodatno je otežavala činjenica da će svoj život ubuduće dijeliti s osobama koje su izgubile razum i koje su dobile etiketu luđaka. Pacijenti su bili prepušteni sami sebi zbog štednje koja je bila prioritet tamošnje politike. Njihovim tegobama nitko se nije bavio, a to zorno pokazuje podatak da su Vincentu u svrhu liječenja određene dvije tople kupke tjedno i ništa više. Što se doktora Peyrona tiče, on čak nije imao niti zvanje specijalista za duševne bolesti.

Bijeg od stvarnosti pronalazio je u knjigama koje bi mu Theo svakih nekoliko dana poslao, zajedno s duhanom, slatkišima, bojama i simboličnom svotom novaca. Dane je provodio čitajući i razmišljajući o svemu što je smatrao vrijednim propitivanja. Njegove nade glede budućnosti i životni planovi pali su u nepovrat. Bio je svjestan svog stanja i upravo zato je i inzistirao na preseljenje u azil i prihvatilište. Shvaćao je da bi bilo gdje drugdje bio potencijalna prijetnja i sebi i drugima, stoga je svjesno prihvatio ulogu luđaka. Pošto je bio u relativno boljem stanju od ostalih pacijenata, Vincentu je nakon nekoliko tjedana bilo dopušteno koristiti jednu malu sobicu kao atelje, a kasnije to je preraslo u dopuštenje da napusti ustanovu i slika u prirodi kojom je bila okružena.

S obzirom da je imao strogo određeni krug kretanja, Vincent je dane provodio slikajući žitna polja, vinograde i maslinike. Kao i zadnjih desetak godina, tako je i sada spas pronalazio u slikanju bez kojeg ni u čemu nije pronalazio svrhu vrijednu življenja. Negdje u to vrijeme dobio je pismo od Thea u kojem se nalazilo 400 franaka i u kojem ga s oduševljenjem obavještuje kako je Ann Boch, sestra belgijskog slikara Eugénea, kupila njegovu sliku „Crveni vinograd u Arlesu“ (1888) za koju je nadahnuće pronašao u ljepoti jesenjeg vinograda i u predanim beračima grožđa (Anderson, 1995).

Nekoliko tjedana nakon Vincent je u poštanskom sandučiću pronašao primjerak novina *Mercure de France* u kojem je Theo označio članak napisan od strane Alberta Auriera, a u kojem su pisale sljedeće riječi posvećene jednoj izložbi u Bruxellesu gdje je bilo izloženo nekoliko Vincentovih slika: „*Ono što karakterizira stvaralaštvo Vincenta van Gogha jest pretjerana snaga i žestina izražavanja. U njegovome odlučnom naglašavanju biti stvari, u njegovomu često naglo pojednostavljivanju oblika, u njegovoj prkosnoj želji da gleda sunce licem u lice, u strastvenosti njegovog crtanja i boja – nalazimo snažnog, smjelog muškarca, koji je ponekad surov a ponekad nježan. Vincent van Gogh je nasljednik Fransa Halsaa. Njegov realizam premašuje istinitost onih čuvenih nizozemskih malograđana, tako zdravog tijela i uravnoteženog uma, koji su bili njegovi preci. Ono što karakterizira njegova platna jest njegovo svjesno studiranje karaktera, njegovo neprekidno traganje za bitnošću svakog predmeta, njegova duboka i malone djetinja ljubav prema prirodi i istini. Da li će taj krepki i istinski umjetnik s divnom dušom ikada upoznati radost javnog priznanja? Ne vjerujem. On je suviše jednostavan i istodobno suviše prefinjen za naš suvremeni buržujski duh. Nikada ga nitko neće potpuno razumjeti, osim njegove braće umjetnika*“ (Stone, 1985). Ispunjen novom životnom snagom i sa 400 franaka u džepu, Vincent je, uz Theovu podršku, dobio dopuštenje

⁶ Vincent van Gogh (1888.), *Crveni vinogradi u Arlesu*, Arles

da samostalno otputuje u Arles kako bi otkupio svoje slike koje su ostale zaplijenjene u 'Žutoj kući' od strane vlasnika.

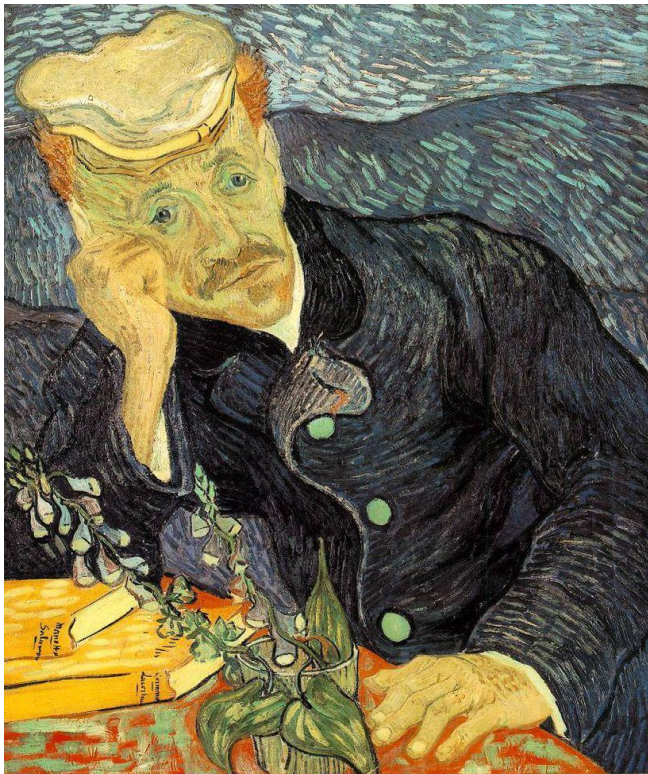
Kada se vraćao iz Arlesa natrag u ustanovu, doživio je teški napadaj nakon kojeg je morao strogo mirovati nekoliko tjedana. Život mu se pretvorio u rutinu u kojem je slikanje u pravilnim razmacima svoje mjesto ustupalo napadajima ludila. Pored svih slika koje je naslikao prilikom boravka u Saint-Rémyu, najznačajnijom i najčudesnijom smatra se remek-djelo „Zvezdana noć“ (1889), strastvena slika na kojoj njezina zastrašujuća veličanstvenost i uskovitlana svjetlost zvijezda povlače paralelu s Vincentovim osjećajem kako je on tek sredstvo u stvaralačkom procesu svemira (Anderson, 1995). Vrijeme provedeno u ustanovi za duševne bolesnike počeo je smatrati besmislenim te je odlučio potražiti neko bolje rješenje za svoje stanje. Spas je pronašao u Theovom pismu u kojem ga brat obavještava kako je upoznao Paula Gacheta, doktora specijaliziranog upravo za stanje poput onog u kojem se Vincent nalazi, koji ga poziva u Auvers kako bi se tamo liječio. Uz suglasnost doktora Peyrona, Vincentu je bilo dopušteno, na vlastitu odgovornost, nakon nešto manje od godinu dana napustiti ustanovu i rješenje svojih problema potražiti negdje drugdje.

⁷ Vincent van Gogh (1889.), Zvezdana noć, Saint-Rémy

15. Posljednja šansa za ozdravljenje: Auvers

Napustivši Saint-Rémy, Vincent se najprije zaputio u Pariz kako bi posjetio Thea, njegovu suprugu Johannu i njihovog novorođenog sina Vincenta. Boravljenjem u njihovom domu Vincent nije pokazivao nikakve znakove koji bi otkrivali njegovo oštećeno duševno stanje. Bio je presretan zbog male, ali sretno i ispunjene obitelji koju je Theo osnovao, a njegovu sreću dodatno je ispunilo saznanje da je njegov brat u zadnjih 10 godina sačuvao svako pismo koje je primio od Vincenta i svaku sliku koju je primio. Ljubav koju je tokom cijelog života primao od brata, kao i podrška koja mu je godinama omogućivala da neprestano slika bili su jači od svih nepravdi koje mu je društvo nanijelo i zato Vincent nije mogao biti sretniji zbog Theove sreće koju osnivanje obitelji donosi.

⁸ Nedugo nakon njegovog dolaska u Pariz, dvojica braće vlakom se zaputila u Auvers kako bi Vincent bio prepušten u ruke doktora Gacheta. Paul Gachet bio je veliki ljubitelj slikarstva te je s velikim iščekivanjem čekao na Vincentov dolazak u Auvers. I sam je slikao i bio je prijatelj mnogih impresionista, ali dobivši raniji uvid u Vincentove radove znao je kako se radi o slikaru posebnog talenta koji slika na nikad viđen način. Stigavši u Auvers, smještaj koji je Vincent pronašao sastojao se od jedne male sobe u gostionici Ravoux (Walther, 2006). Pridržavajući se Gachetovih

savjeta, Vincent je dane provodio slikajući u mirnoj i sadržajnoj prirodi Auversa, a ponekad i u doktorovoj kući. Doktor Gachet istinski se divio promatrajući Vincenta kako slika i smatrao je kako je pitanje vremena kada će i ostatak svijeta uočiti njegov nesvakidašnji slikarski talent. Njihovo novonastalo prijateljstvo rezultiralo je nastankom slike „Portret dr. Gacheta“ (1890) koja će točno sto godina kasnije dobiti epitet njegove najskupocjenije slike zbog cijene od 82,5 milijuna dolara za koliko će biti prodana na dražbi u New Yorku (Walther, 2006).

⁸ Vincent van Gogh (1890.), *Portret doktora Gacheta*, Auvers

16. Samoubojstvo slikarskog genija

Osjećajući se svakim danom sve bolje, Vincent je odlučio ponovno posjetiti brata i njegovu obitelj u Parizu. Stigavši u njihov dom saznao je da mali Vincent nije najboljeg zdravlja, a taj posjet dodatno je pogoršalo saznanje kako će Theo, zbog zalaganja za impresioniste i lošeg poslovanja u galeriji, najvjerojatnije biti otpušten. S obzirom na takvo stanje stvari, Theu se pružila prilika da napokon otvori vlastitu galeriju u kojoj će moći izložiti slike koje poželi, uključujući i one svoga brata. Vrativši se natrag u Auvers, Vincentova bitka sa vlastitim razumom postajala je sve težom. Njegova zabrinutost zbog Theovog potencijalnog otkaza, bolesnog nećaka i nesigurnosti u kojoj se njegova obitelj iznenada našla, pomiješana s osjećajem odbačenosti od strane društva, ništavnim pogledom na vlastiti neuspjeh i desetogodišnje bivanje utegom svojem bratu doveli su Vincenta u situaciju iz koje je vidio samo jedan izlaz.

Dana 27. srpnja 1890. godine izašao je iz svoje sobe i krenuo u šetnju Auversom kao i mnogo puta prije (Walther, 2006). Vrativši se navečer u gostionicu, bračni par Ravoux primijetio je krv na Vincentu koji im je potom priznao da si je pucao revolverom u prsa. Na njihov poziv stigao je doktor Gachet koji je povezo Vincentovu ranu i potom obavijestio Thea o nesreći koja se dogodila. Theo je odmah doputovao u Auvers gdje je vrijeme proveo ne mičući se od Vincentove postelje. Vincent van Gogh preminuo je 29. srpnja 1890. godine, u dobi od 37 godina. Otprilike šest mjeseci kasnije, ispunjen golemom tugom zbog gubitka najvoljenije osobe u životu i pomućenog razuma, umire Theo van Gogh. Njihovi grobovi nalaze se na groblju u Auversu gdje su smješteni jedan pored drugog čime su i nakon smrti ostali nerazdvojeni.

17. Značaj Vincenta van Gogha u suvremenom društvu

Vincent van Gogh danas se smatra jednim od najvećih i najznačajnijih slikara u povijesti. Iza sebe ostavio je veliku ostavštinu koja je opstala kroz cijelo 20. stoljeće. Tome je tako zahvaljujući Theovoj udovici Johanni i njihovom sinu Vincentu Willemu koji su svijetu htjeli ukazati na Vincentova djela te je njihova neumorna poduzetnost i promoviranje Vincenta diljem svijeta rezultirala izgradnjom Muzeja Vincenta van Gogha u Amsterdamu 1973. godine koji svake godine bilježi više od 2 milijuna posjetitelja (van Gogh Museum Amsterdam, 2018).

Danas je Vincent nepresušan izvor inspiracije mnogim mladim umjetnicima diljem svijeta. O njemu su snimljeni filmovi, napisane knjige, teme njegovih platna mogu se pronaći otisnute na malom milijunu proizvoda diljem svijeta, a njegov život predstavlja uvijek aktualno područje zanimanja. Ignorancija kojom je bio okružen tokom života danas je zamijenjena planetarnom popularnošću čime je, barem donekle, ispravljena nepravda počinjena od strane tadašnjeg društva. Njegove slike danas vrijede stotine milijuna dolara što je zapravo prilično ironično s obzirom da je Vincent volio slikati isključivo obične radne ljude (seljake, sijače, vinogradare, rudare, tkalce), dok su njegove slike danas u vlasništvu isključivo najbogatijih ljudi i korporacija. „Portret dr. Gacheta“ prodan je 1990. godine za 82,5 milijuna dolara, „Portret poštara Josepha Roulina“ 1989. godine za 58 milijuna dolara, „Irisi“ 1987. godine za 53,9 milijuna dolara, „Autoportret bez brade“ 1998. godine za 71,5 milijuna dolara (kasnije uništena), a „Žitno polje s čempresima“ 1993. godine za 57 milijuna dolara (Patel, 2015). Uzevši u obzir astronomski visoke cijene tih pet slika, a to je samo dijelić njegovog slikarskog opusa, tužno je povezati ih sa čovjekom koji je većinu svog života proveo u neimaštini.

18. Zaključak

Život Vincenta van Gogha bio je kratak, ali prepun uspona i padova. Točnije bi bilo reći kako je jedina istinska sreća koja je prožimala njegov težak život prepun iskušenja i patnji bila ona koja je nastajala kroz slikanje. S obzirom da je svoj životni poziv otkrio tek kada mu je bilo 27 godina, jasno je da je većinu svog života proveo lutajući Europom u potrazi za samim sobom. Nesumnjivo talentiran u svemu čega se za života prihvatio, Vincent je bio vođen primarno svojim unutarnjim vrijednostima koje su težile za maksimalnim ispunjenjem.

Od samih početaka ogroman utjecaj nad njim imala je njegova velika obitelj u kojoj su očeva braća bila izuzetno uspješna u svojim poslovima. U namjeri da postane još jedan van Gogh čiji život će osvijetliti obraz ostatku obitelji, Vincent je prebačen u London da radi u stričevoj galeriji umjetnina. Iako je u Londonu bio uspješan trgovac umjetninama i vodio lagodan život, u smislu financija i životne osiguranosti, njegova zaljubljenost spram Eugenie Loyer, a potom i krah te ljubavi pretvorile su ga u nesretnog čovjeka kojem uspjeh na poslovnom planu nije predstavljao ništa te je, odbacivši svoju uspješnu karijeru trgovca u galeriji, zauvijek napustio London. Ispunjen osjećajem potpune izgubljenosti potpao je pod utjecaj vlastitog oca koji je svoj svećenički poziv želio prenijeti na Vincenta. To je rezultiralo mjesecima boravljenim u Borinageu gdje su mu dani bili ispunjeni teškom glađu, groznicama

i neimaštinom. Sva svoja materijalna dobra poklanjao je tamošnjim mještanima, a zauzvrat je dobio jedino razočaranje proizašlo iz činjenice da njegove propovijedi i njegova dobra djela nisu naišli na plodno tlo. Jedino dobro proizašlo iz boravka u Borinageu vidio je u konačnom pronalasku sebe samoga kroz slikarstvo. Od tog trenutka cijeli svoj život podredio je slikanju, dok je sve ostalo stavljao u drugi plan. Skicirao je i crtao od zore do sumraka više-manje svaki dan, a kada je smatrao da u samostalnom educiranju više ne napreduje, pomoć je odlučio potražiti kod drugih umjetnika i znalaca. Neprestana želja za napretkom odvela ga je u Haag gdje je u Antonu Mauveu, poznatom i uspješnom slikaru, dobio prvog pravog slikarskog učitelja. Zahvaljujući Mauveovim podukama znatno je napredovao, ali problem je bio taj što Vincenta nitko nije smatrao istinski talentiranim, do te mjere da bi u njemu vidjeli slikarskog diva kakvim se danas smatra diljem cijelog svijeta. Herman Gijsbert Tersteeg, upravitelj tamošnje galerije umjetnina, u Vincentu nije vidio nikakav poseban talent zbog čega je odlučno odbijao izložiti njegove slike u galeriji i ponuditi ih svijetu. To neprepoznavanje njegovog slikarskog umijeća pratit će ga do kraja života.

Kao što je prikazano u ovom radu, i ostala mjesta u kojima je kasnije boravio bila su ispunjena jedino njegovim mukotrpnim radom i konstantnom željom da nauči više. S vremenom, Vincent se pomirio s činjenicom da, unatoč tome što je naslikao stotine radova, vjerojatno niti jedno njegovo platno neće biti prodano. Podatak da je tokom Vincentovog života kupljeno samo jedna njegova slika pokazuje neadekvatnost i ignorantnost tadašnjih osoba relevantnih za prepoznavanje prave umjetnosti, ali i šireg društva. Veliku zahvalnost svi ljubitelji Vincentovog lika i djela danas moraju dugovati i Theu van Goghu bez čije stalne financijske pomoći i bratske potpore Vincent vrlo vjerojatno ne bi bio u prilici postati ono što danas predstavlja; jednog od najvećih i najznačajnijih slikara u povijesti.

U ovom radu iznešena je narativna analiza života i djela Vincenta van Goga te je, na Eliasovu sugestiju, njegova izvanredna umjetnička genijalnost prikazana na lako razumljiv način. Ono što je Vincent van Gogh ostavio svijetu nisu samo slike vrijedne milijune dolara. To je ljepota, duh i osjećaji koji se pobuđuju u svakom promatraču njegovih slika. Utjecaj i ostavština jednog čovjeka, *genija*, na stotine milijuna ljudi koji su sve do sada promatrali i proučavali njegova djela, a to će zasigurno raditi i mnoge buduće generacije, čine *sociologiju genija* granom sociologije vrijednom daljnjeg razvijanja.

19. Popis korištene literature:

1. Anderson, J. (1995) Van Gogh: Život i djelo, Mozaik knjiga, Zagreb
2. Bilić – Meštrić, K. (2008) *Recenzija, Prikaz: Norbert Elias Mozart – sociologija jednog genija*, Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja, Vol.45 No.3/4, str: 407 – 409
3. Elias, N. (2007) Mozart. Sociologija jednog genija, Hrvatsko sociološko društvo, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
4. Gogh, V. (1853. – 1890.); uredio Marić, S. (1983), Pisma bratu, Glas, Banja Luka
5. Heinrich, C. (2007) Claude Monet, V.B.Z., Zagreb
6. Mennell, S. (2011), *Norbert Elias (1897-1990) - A Biographical Sketch*, Norbert Elias Foundation; preuzeto sa: <http://www.norberteliasfoundation.nl/elias/>; pristupljeno: 22. srpnja 2018.
7. Patel, J. (2015) *7 Most Expensive Paintings by Vincent Van Gogh*, A.P.A.: Art Painting Artist; preuzeto sa: <http://artpaintingartist.org/7-most-expensive-paintings-by-vincent-van-gogh/>; pristupljeno: 30. srpnja 2018.
8. Stone, I. (2004) Žudnja za životom, Naklada August Cesarec, Zagreb
9. Van Gogh Museum Amsterdam, Vincent van Gogh Foundation (2018) *After Vincent's death*, preuzeto sa: <https://www.vangoghmuseum.nl/en/vincent-van-gogh-life-and-work/van-goghs-life-1853-1890/after-vincents-death>; pristupljeno: 30. srpnja 2018.
10. Van Gogh Museum Amsterdam, Vincent van Gogh Foundation (2018) *Young Vincent*, preuzeto sa: <https://www.vangoghmuseum.nl/en/vincent-van-gogh-life-and-work/van-goghs-life-1853-1890/young-vincent>; pristupljeno 23. srpnja 2018.
11. Walther, I. F. (2001) Vincent van Gogh: 1853.-1890.: vizija i stvarnost, V.B.Z., Zagreb

Fotografije

12. Van Gogh Museum Amsterdam, Vincent van Gogh Foundation (2018) *Van Gogh Museum's collection*, preuzeto sa: <https://www.vangoghmuseum.nl/en/explore-the-collection>, pristup: srpanj – kolovoz 2018.
- Vincent van Gogh (listopad – studeni 1887), *Most na kiši*, Paris
 - Vincent van Gogh (jesen 1887.), *Portret Pèrea Tanguya*, Paris
 - Vincent van Gogh (1888.), *Poštar Roulin*, Arles
 - Vincent van Gogh (1889.), *Autoportret s povezanim uhom*, Arles
 - Vincent van Gogh (1888.), *Crveni vinogradi u Arlesu*, Arles
 - Vincent van Gogh (1889.), *Zvijezdana noć*, Saint-Rémy
 - Vincent van Gogh (1890.), *Portret doktora Gacheta*, Auvers